

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Giva, sända, skicka, bringa

En undersökning av variationen mellan olika konstruktionalternativ hos
bitransitiva verb i svenska under perioden 1600–1750

Sara Salkvist
MAGISTERUPPSATS, 15 hp
Svenska språket, avancerad nivå
Vårtermin 2011
Handledare: Elisabet Engdahl

Sammandrag (Abstract)

Titel: *Giva, sända, skicka, bringa*. En undersökning av variationen mellan olika konstruktionsalternativ hos bitransitiva verb i svenska under perioden 1600–1750

Författare: Sara Salkvist

Undersökningens syfte är att undersöka variationen mellan de två olika konstruktionsalternativen för bitransitiva verb i svenska under en avgränsad del av den nysvenska perioden (ca 1520 – ca 1850). Bakgrunden är de morfologiska kasusformernas sammanfall under den fornsvenska perioden.

Undersökningen utgår från SAG:s definitioner av vad som inverkar på valet av konstruktionsalternativ i modern svenska, vilket huvudsakligen är *prominens*. Undersökningen förhåller sig även till de semantiska betydelsegrupper som används av SAG för att gruppera de bitransitiva verben och de semantiska rollerna som dessa förutsätter.

Materialet som undersökningen baserar sig på, är tillkommet under perioden ca 1591–1743. Det har valts ut dels på grund av tillkomstår, dels på grund av den talspråksnära karaktären. Även digital tillgänglighet har inverkat på materialurvalet. Materialet består av två brevsamlingar, en memoar och två utgåvor av samma reseskildring. Samtliga bitransitiva användningar av fyra olika verb (*giva*, *sända*, *skicka* och *bringa*) excerperades ur materialet. Totalt excerperades 199 exempel, som kategoriserades efter olika värden i ett program för jämförelser och undersökning av samvariationer.

Resultatet visar att användningen av konstruktionsalternativet med prepositionsfras under perioden utvidgades från att användas med transportinriktade verb som *sända* till att även användas med andra typer av verb, till exempel *giva*. Resultatet visar även tendenser till att abstraktionsgrad är en viktig faktor bakom valet av konstruktionsalternativ, då abstrakta objekt hellre konstrueras med dubbelt objekt medan konkreta objekt hellre konstrueras med prepositionsfras. Resultatet pekar även på, att objektens (deltagarrollernas) närhet till riktningsadverbialen (omständighetsrollerna) kan inverka på tolkningen och i förlängningen förändringen av de bitransitiva funktionerna.

Nyckelord: Språkförändring, nysvenska, kasus, SAG, prominens, bestämdhet, betydelsegrupp, semantiska roller

Innehåll

Sammandrag (Abstract)

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte	2
2. Bakgrund och teori	3
2.1. Undersökningens teoretiska bakgrund	3
2.1.1. Teorier om språkutveckling	3
2.1.2. Teorier om kasus	6
2.2. Bitransitiva konstruktioner.....	7
2.2.1. SAG om bitransitiva verb	9
2.2.2. Betydelsegrupperna	12
2.2.3. Semantiska roller	13
2.2.4. Urval av verb	14
3. Materialet och tidsperioden	15
3.1. Tidsperioden	15
3.2. Materialet	16
3.2.1. Anna Vasas brev (ca 1591–1612)	17
3.2.2. Agneta Horns memoarer (1657).....	17
3.2.3. Jon Stålhammars brev (1700–1708).....	17
3.2.4. Nils Matson Kiöpings resa 1 (1674).....	17
3.2.5. Nils Matson Kiöpings resa 2 (1743).....	18
4. Metod	19
4.1. Excerpering	19
4.2. Kategorisering	20
4.2.1. Morfologiskt kasus	21
4.2.2. Bestämmdhet	21
4.2.3. Semantiska roller och betydelsegrupper	22
5. De undersökta verben	24
5.1. Giva.....	24
5.2. Sända.....	26
5.3. Skicka.....	27
5.4. Bringa.....	28
6. Resultat	30
6.1. Bestämmdhet.....	34
6.2. Betydelsegrupper och semantiska roller.....	36
7. Avslutande diskussion	45
Material	
Litteratur	
Bilaga 1: Excerperade exempel	

1. Inledning

Språk uttrycker funktion. Funktion uttrycks med form. Form kan uttrycka funktion. Språket består av form som existerar på grund av funktion.

Det finns komplicerade samband mellan olika språkliga former och olika språkliga funktioner, som tillsammans bildar ett språkssystem. Ett känt sådant samband är det mellan semantik och syntax. Det kan dock finnas anledning att trampa försiktigt när man undersöker förbindelserna mellan fenomen i de två olika fälten, eller med Chomskys ord:

När vi hävdar att syntaktisk struktur kan ge viss insikt i problem om betydelse och förståelse har vi gett oss in på ett farligt område. Det finns ingen del av språkteorin som är mer utsatt för sammanblandningar och noggranna formuleringar än den som sysslar med förbindelserna mellan syntax och semantik. (Chomsky 1973:105f.)

För att få en djupare förståelse för språket i allmänhet och för språklig förändring i synnerhet, kan det dock vara ändamålsenligt att undersöka samvariation mellan de olika områdena. Ett känt samband som är värt att undersöka är balansen mellan morfologiskt kasus och ordföljd: När kasusformerna försvinner blir satsordföljden striktare. Språkets funktioner finns kvar och måste uttryckas även om formerna förändras.

Den här undersökningen anlägger ett diakront perspektiv för att undersöka språklig förändring. Den jämför dels olika material från olika nedslag i en period med varandra, dels den undersökta periodens språkbruk med den moderna svenskan. Undersökningen baserar sig på förekomsten av ett urval av bitransitiva verb. Det finns två huvudorsaker till varför just bitransitiva verb lämpar sig för en undersökning av den här sorten. För det första förutsätter de tre deltagarroller, eller tre av de gamla morfologiska kasusformerna, vilket gör dem till en av de mer komplicerade vanligt förekommande konstruktionerna i svenskan. För det andra finns det i svenskan två olika konstruktionsalternativ som ersatte de morfologiska kasusformerna: Ordföljd och prepositioner.

- (1) a. Flickan gav honom en blomma
 b. Flickan gav en blomma till honom

Exempel (1 a) särskiljer objekten med hjälp av ordföljd, det vill säga med konstruktionsalternativet med dubbelt objekt. Exempel (1 b) särskiljer objekten med hjälp av prepositionen *till*, det vill säga med konstruktionsalternativet med prepositionsfras. Hur användes då dessa två olika konstruktionsalternativ i äldre svenska, efter att de morfologiska kasusdistinktionerna hade fallit ur bruk?

Om valet mellan de två olika konstruktionsalternativen i modern svenska anger Svenska Akademiens grammatik (SAG) *prominens* som den viktigaste faktorn. Vad är då *prominens*? Enligt SAG är det något som är psykologiskt framträdande för språkbrukaren i talarsituationen. Definitionen lämnar mycket att undersöka, varför variationen mellan de två olika konstruktionsalternativen verkar vara en rimlig avgränsning för att undersöka det redan påtalade sambandet mellan form och funktion.

1.1. Syfte

Den föreliggande undersökningens syfte är att undersöka variationen mellan de två olika konstruktionsalternativen för ett antal bitransitiva verb: dubbelt objekt respektive prepositionsfras. Jag utgår från SAG:s definitioner av vad som spelar roll för valet av konstruktionsalternativ i modern svenska, vilket huvudsakligen är objektens *prominens*. Vad som ingår i *prominensen* finns det dock utrymme att undersöka. SAG delar även in de bitransitiva verben i fem olika betydelsegrupper, beroende av objektens semantiska relation till huvud verbet och till varandra. Undersökningen syftar till att undersöka hur betydelsegrupperna och objektens semantiska roller kan samvariera med de olika konstruktionsalternativen. Jag applicerar SAG:s modell för modern svenska på ett historiskt material från perioden 1600–1750.

En hypotes är att tolkningen av objektens semantiska roller i bitransitiva satser leder till en förändrad användning av de olika konstruktionsalternativen. Det indirekta objektet ligger till exempel ofta nära att tolkas som adverbial. Hur kan det inverka på valet av konstruktionsalternativ?

Ytterligare en hypotes är att både konstruktionens och objektens abstraktionsgrad kan spela roll för valet av konstruktionsalternativ. Uppfattas till exempel en av konstruktionerna som mer konkret än den andra?

2. Bakgrund och teori

I det här kapitlet tar jag först upp några olika teorier om språkutveckling och kasus, sedan en kort bakgrund om bitransitiva konstruktioner från främst SAG.

2.1. Undersökningens teoretiska bakgrund

Teorier om språk och språkutveckling kan traditionellt delas upp i *formella* teorier och *funktionella* teorier. Skillnaderna och likheterna mellan dessa två har beskrivits av bland andra Fredrick J. Newmeyer (1998). Representanter för de två olika teoribildningarna brukar påtala två olika sorters faktorer för språkligt förändring: *interna* och *externa*. Interna faktorer härrör från människans inre grammatik. En ogrammatisk mening förklaras enligt interna faktorer med att de grammatiska principerna inte kan generera meningen (Newmeyer 1998:97). Externa faktorer härrör från utommänskliga eller utomgrammatiska orsaker till grammatiska fenomen. Ett exempel på en extern faktor är satsens tyngd: Tunga eller långa led brukar placeras sist i meningen.

Syftet med den nedanstående beskrivningen är inte att ge en fullständig bild av de nämnda teorierna och tydligt ta ställning för en av dem, utan att ge en bakgrund till forskningen om syntax och semantik.

2.1.1. Teorier om språkutveckling

En av de viktigaste teorigrupperna om språkutveckling är den generativa grammatikteorin och teorin om språkbrukarens *kompetens* och *performans*, som främst har utvecklats av Noam Chomsky:

We thus make a fundamental distinction between *competence* (the speaker-hearer's knowledge of his language) and *performance* (the actual use of language in concrete situations) [...] The problem for the

linguist, as well as for the child learning the language, is to determine from the data of performance the underlying system of rules that has been mastered by the speaker-hearer and that he puts in use in actual performance. (Chomsky 1965:4)

Den yngre generationen lär sig ett språk, eller en *kompetens*, genom den äldre generationens språkbruk, eller *performans*. Det är i den yngre generationens tillägnande av *kompetensen* och deras indirekta omtolkning av den äldre generationens *kompetens* som språkutveckling främst sker.

Princip- och parameterteorin (även *GB-teorin*) utgår, liksom de tidigare generativa grammatikteorierna, från att människan har en medfödd språkförmåga. Denna kallas för den *universella grammatiken* (UG) och är densamma för alla människor. Christer Platzack kallar detta anlag för den *allmänna inre grammatiken*, utifrån vilken alla människor i spädbarnsåldern utvecklar "ett fullfjädrat automatiskt grammatiskt system, en inre grammatik för ett naturligt språk" (Platzack 1998:6). I den tidigare generativa grammatiken formulerades UG som ett system av regler och var främst anpassad till jämförelser mellan olika språk. I den senare princip- och parameterteorin formuleras UG som språkövergripande principer, av vilka vissa betraktas som öppna parametrar som kan få olika värden i olika språk. Denna teori kan med relativt enkla metoder appliceras på en diakronisk undersökning av ett enda språk:

Syntaktisk förändring kan följaktligen på samma sätt som syntaktiska skillnader mellan olika språk betraktas som resultatet av en parameterskillnad. Till skillnad från standardmodellen och den utvidgade standardmodellen finns det inom princip- och parameterteorin således inte något behov av att anta någon särskild teori om språkförändring (Håkansson 2008:42–52)

De generativ-grammatiska teorierna har dock problematiserats av bland andra Fillmore (se t.ex. Fillmore, 1989), som också står bakom utvecklingen av de konstruktionsgrammatiska teorierna. En påtaglig skillnad mellan den generativa grammatiken och konstruktionsgrammatiken, är att den senare är *icke-transformationell* medan den förra bygger på att det finns olika stadier i härledningen av en syntaktisk struktur. Alla uttryck kan härledas till vissa grundprinciper och transformationer som antas vara samma i alla mänskliga språk. Enligt konstruktionsgrammatiken finns det endast en nivå i språket,

både grammatiska regler och lexikala former bildar *konstruktioner* som kan påverka varandra i komplicerade strukturer.

Konstruktionsgrammatiken utgår således inte ifrån den strikta uppdelning mellan dels lexikon och syntax, dels semantik och pragmatik, som de generativ-grammatiska teorierna traditionellt har antagit (Goldberg 1995:7). Konstruktioner har en egen status, eller betydelse, som inte nödvändigtvis är direkt relaterad till huvudverbets betydelse: "By recognizing the existence of meaningful constructions, we can avoid the claim that the syntax and semantics of the clause is projected exclusively from the specification of the main verb" (Goldberg 1995:224). Till exempel behöver en bitransitiv betydelse hos en sats inte vara direkt kopplad till att huvud verbet har en bitransitiv betydelse i sig självt.

- (2) Hon bakade honom en kaka (Goldberg¹)

Verbet *baka* är monotransitivt men i konstruktionen får verbet en bitransitiv betydelse. Den lexikala betydelsen och den syntaktiska betydelsen bildar tillsammans en konstruktion. Enligt konstruktionsgrammatiken bör språket betraktas som ett kontinuum, bestående av konstruktioner. Enligt denna uppfattning, arbetar icke-konstruktivistiska grammatiker utifrån regler som beskriver regelbundenheter i kontinuumet och som förklarar oregelbundenheter eller undantag som lexikala eller ogrammatiska. Konstruktivistiska grammatiker försöker tvärtom skapa sätt att förklara de mer komplicerade konstruktionerna, som sedan kommer att kunna förklara de enklare konstruktionerna. Konstruktionsgrammatiken intresserar sig således inte endast för de enkla grammatiska konstruktionerna eller de regelbundna konstruktionerna, utan även för de konstruktioner som ofta kategoriseras som oregelbundna eller lexikaliserade (Fillmore 1989:19f.).

När man konfronteras med en stor mängd faktiska belägg i all deras brokighet och svårbestämbarhet är det oerhört lätt att omfatta tanken att språket *inte* består av en syntaktisk modul och en lexikal modul utan att vi har att göra med ett kontinuum. Om språket ses som ett kontinuum är det naturligt att upprätta en enhet som fungerar över hela kontinuumet, och konstruktionen, definierad som konstellationer av form och funktion/betydelse [...] (Martola 2007:303)

¹ Direkt översättning från det engelska originalexemplet

Enligt konstruktionsgrammatiken är inte semantiken och syntaxen två separata fält, utan två aspekter som samverkar i all språklig produktion. I en transformationell språkteori bär den syntaktiska strukturen upp den semantiska analysen (Chomsky 1973:123f.). Mellan syntax och semantik finns det viktiga beröringspunkter, eller överrensstämmelser, som tycks utnyttjas av språkbrukare enligt vissa system.

Jag har gjort den här förhållandevis kortfattade redogörelsen av några olika teorier för att visa två olika huvuddrag i forskningen om syntax och semantik. Den ena av de två teoribildningarna brukar kategoriseras som *formell* och den andra som *funktionell*. Den generativ-grammatiska teorin håller traditionellt isär semantik och grammatik, medan konstruktionsgrammatiken försöker att kombinera de två fälten. En annan teori som försöker att kombinera betydelse och form är den systemisk-funktionella grammatiken:

Since the relation of grammar to semantics is in this sense natural, not arbitrary, and since both are purely abstract systems of coding, how do we know where the one ends and the other begins? The answer is we don't: there is no clear line between semantics and grammar. (Halliday, 1994:xix)

För varje betydelse finns det, enligt den systemisk-funktionella grammatiken, en realisering i lexikogrammatiken. En realisering kan vara mer eller mindre kongruent. En inkongruent realisering uppfattas som en grammatisk metafor och har därför ofta en hög abstraktionsgrad (Halliday, 1994:342). Mot bakgrund av det kan en relevant fråga för undersökningen till exempel vara om de två konstruktionsalternativen som undersöks kan antas vara synonyma eller om de semantiskt tolkas olika.

2.1.2. Teorier om kasus

I det här avsnittet beskrivs kortfattat hur de två huvudsakliga teorierna i föregående avsnitt (2.1.1) förhåller sig till kasus.

Kasus kan förklaras som "a system of marking dependent nouns for the type of relationship they bear to their heads" (Blake, 1994:1). Systemet kan bestå av morfologiska kasus, ordföljd eller adpositioner. De ordklasser som ofta tilldelar kasus men som sällan tilldelas kasus, är verb och adpositioner, det vill säga prepositioner eller postpositioner, medan de ordklasser som ofta tilldelas kasus men som sällan tilldelar kasus, är substantiv och adjektiv (Blake 1994:60).

Princip- och parameterteorin kan, enligt Platzacks redogörelse, bestämmas efter ett antal principer. Enligt *kasusprincipen* (eng. *Case Filter*), som bestämmer var nominalfraser kan förekomma i en sats, måste varje nominalfras ha ett abstrakt kasus som tilldelas av kontexten. Till exempel kan ett abstrakt kasus delas ut av transitiva verb eller prepositioner (Platzack 1998:30f.). Försvinner en möjlighet att ge konstruktionen ett kasus, bildas en annan möjlighet. Ett morfologiskt kasus kan således ersättas med en partikel eller en förändrad ordföljd.

Fillmore listar ett antal olika kasus som till synes behövs i alla mänskliga språk. Dessa kasus identifierar olika sorters handlingar och bedömningar som människor är kapabla till att beskriva, till exempel vem som gjorde vad och vad som hände med vem. Det är, enligt Fillmore, möjligt att denna kasusförståelse är medfödd. Dessa kasus är (med reservation för tillägg) *agentativ* (eng. *agentative*), *instrumentalis*, *dativ*, *faktiv* (eng. *factive*), *lokativ* och *objektiv* (eng. *objective*) (Fillmore, 1968:23ff.). Dessa generella termer för att beskriva djupkasus, även kallade *semantiska roller*, har senare övergått till att kallas *agent*, *upplevare*, *instrument*, *objekt*, *källa*, *mål*, *plats* och *tid*. Det är dessa djupkasus som är gemensamma för alla mänskliga språk och därför har de benämnts som *djupkasus* (eng. *deep-structure case*), vilket kan sägas representera djupstrukturens semantiska förhållanden. Till skillnad från djupkasus, kallas ibland övriga kasus för *yt-kasus* (eng. *surface case*). Hur den här undersökningen förhåller sig till semantiska roller beskrivs närmare i avsnitt 4.2.3.

2.2. Bitransitiva konstruktioner

Dativ beskriver SAG som ett "kasus i äldre svenska, t.ex. *huse* av substantivet *hus*, kvarlevande i uttrycket *man ur huse*" (SAG, 1:160). *Dativobjekt* är en äldre benämning på det indirekta objektet, som enligt SAG är det första av två objekt: "Det första objektet kallas indirekt och det andra direkt (enligt den ordningsföljd de har när de står på sina ordinarie platser [...])" (SAG, 3:298). En äldre benämning på det direkta objektet är *akusativobjekt*.

- (3) Då ska jag ge *dig* [indirekt objekt] *en ny sked* [direkt objekt]
(SAG, 3:298)

I fornsvenska fanns det tre olika typer av kasusstyrning: semantisk, lexikal och strukturell (Falk, 1997:44–50). Det lexikalt styrda kasuset,

som innebär att enskilda verb och prepositioner kan bestämma ett visst kasus hos nominella fraser, förlorades under den fornsvenska perioden och det strukturellt styrda kasuset är relaterat till syntaktiska transformationsstrukturer. Det semantiskt styrda kasuset, som till exempel håller isär subjektet och objektet i en mening, finns ännu kvar i modern svenska men har ändrat form sedan den fornsvenska perioden. Under större delen av den fornsvenska perioden hölls indirekt och direkt objekt isär med hjälp av två olika kasusformer: dativ och akkusativ. Under en lång period föll de morfologiska kasusformer mer och mer ur bruk eller sammanfogades till ett färre antal former. Denna utveckling brukar kallas för *kasussammanfallet*. Kasussammanfall kan bero på flera saker, till exempel funktionsmässiga beröringspunkter. Enligt Maj Reinhammar (1973) är dativkasuset synnerligen heterogent och innehåller funktionerna av fem olika kasus: dativ, ablativ, lokativ, instrumentalis och till viss del genitiv (1973:9f.).

Jag kommer inte att detaljerat redogöra för kasussammanfallet i fornsvenskan. För en närmare beskrivning av det fornsvenska kasussystemet och dess upplösning, se till exempel Pettersson (2008:168–172) eller Wessén (1965, 3:10–28).

I modern svenska, liksom i nysvenska, finns det i regel endast en form för objekten, framför allt i skriftspråk:

Såsom förut är omtalat [...] torde talspråket på stora områden redan under medeltiden i huvudsak ha uppnått den förenkling av substantivböjningen, som är utmärkande för nutida svenska. I stället för fyra kasusformer används i stället två, grundform och genitiv. (Wessén, 1965, 1:183)

Vidare nämner Wessén, att bruket av genitiv redan under den nysvenska perioden var begränsat till nästan uteslutande possessiv funktion (Wessén, 1965, 1:201). Nominalfraserna står därmed i grundform, det vill säga helt utan kasusböjning, medan pronomen står i nominativ som subjekt och i en enda objektsform som objekt. Det innebär att första och andra personens personliga pronomen tog den tidigare akkusativformen som objektsform, medan tredje personens personliga pronomen tog den tidigare dativformen som objektsform. Orsaker och faktorer bakom den utvecklingen har beskrivits av Henna-Maria Järnstedt (2011).

Behovet av att kunna särskilja det direkta och det indirekta objektet kvarstod efter kasusformernas sammanfall. De uttrycksmedel som övertog de morfologiska kasusformerna tycks främst ha varit ordföljd och partiklar, vilket redan har nämnts ovan. Att akkusativ- och dativfunktionerna finns kvar trots formernas försvinnande, har

konstaterats av bland andra Maj Reinhammar: ”Det är inte helt adekvat att tala om dativens försvinnande, när det gäller verb, där dativen står som indirekt obj. Det är bara de formella kännetecknen på dat., som försvinner” (Reinhammar 1973:229f.). Reinhammar påpekar att det endast är dativen som form som har försvunnit i konstruktioner med två objekt. Den fasta ordföljden, med det indirekta objektet före det direkta, är ett resultat av bortfallet av dativen som form. Även Wessén skriver, att ”[i] ett formrikt språk är ordföljden i stort sett friare än i ett annat med enklare ordböjning” (Wessén, 1965, 3:202). Reinhammar påpekar även i sin undersökning möjligheten att ersätta dativen med en prepositionsfras och att dativen har bevarats, i vissa dialekter, främst när den utgörs av en personbeteckning och står som indirekt objekt vid verb av typen *giva* (Reinhammar 1973:242f.).

Direkt och indirekt objekt kan således i både nysvenska och modern svenska skiljas antingen genom ordföljd eller genom att det indirekta objektet sätts i en prepositionsfras.

2.2.1. SAG om bitransitiva verb

Objekten omfattas av verbets syntaktiska valens, i likhet med det bundna predikativet och det bundna adverbialet. Vissa verb förutsätter ett objekt och kallas då (mono-)transitiva verb, medan vissa verb förutsätter två objekt och de kallas då bitransitiva verb. SAG benämner även de monotransitiva verben *tvåställiga* och de bitransitiva verben *treställiga*. (SAG, 3:294ff.)

De bitransitiva verben kan delas in i fem olika betydelsegrupper beroende av objektens semantiska relation till varandra: ÄGOBYTE, TRANSPORT, PÅVERKAN, PRODUKTION och KOMMUNIKATION. Det direkta objektets semantiska roll vid bitransitiva verb är ofta som *FÖREMÅLET FÖR VERBETS AKTION*. Den rollen som SAG använder för det indirekta objektet är framför allt *MOTTAGARE* (se vidare i avsnitt 2.2.3 och 4.2.3 om betydelsegrupperna och de semantiska rollerna i den här undersökningen).

Ofta betar sig objekten i bitransitiva konstruktioner på liknande sätt som partikeladverbial, både syntaktiskt och semantiskt: ”Verb med partikeladverbial som utgörs av preposition i absolut funktion [...] konstrueras i många fall med dubbelt objekt. Det indirekta objektet står då ofta i samma semantiska relation till den absolut fungerande prepositionen som en rektion skulle ha gjort.” (SAG, 3:298). Verb tillsammans med partikeladverbial bildar en ordgrupp och har även

sådan betoning, vilket innebär att verbet är obetonat och adverbialet är betonat. Ofta utgör partikeladverbialen en semantisk lexikaliserad enhet (SAG, 3:257), till exempel:

- (4) a. Ta av barnen skorna (SAG, 3:298)
- b. Slänga till min hund ett köttben (SAG, 3:298)

Partikelförbindelserna, verb och partikeladverbial, är exempel på verb med *bundet adverbial*, som inte är ett indirekt objekt. Enligt SAG kan dock det bundna adverbialet ha samma semantiska relation till verbet som ett objekt kan ha. Skillnaden mellan objekt och bunden prepositionsfras är strukturell. (SAG, 3:321)

Vissa bitransitiva verb kan också ta bundna adverbial, men de kan inte konstrueras med objektspredikativ eller med nexusinfinitiv. Detta kan ha att göra med att många av de bitransitiva verben är sammansatta med en preposition som förled.

Många bitransitiva verb har en alternativ konstruktionsmöjlighet med prepositionsfras: ”Prepositionen i det bundna adverbialet är i flertalet fall *till*, när adverbialet anger den som mottar något producerat vanligen *åt*, i enstaka fall *för*” (SAG, 3:299). En del bitransitiva verb har, enligt SAG, dock inte den alternativa konstruktionsmöjligheten med prepositionsfras:

- I) Verb som är sammansatta med preposition som förled, ex. *tilldela ngn ngt*
- II) Verb där det indirekta objektet har någon av följande roller:
 - som den missgynnade, ex. *beröva ngn ngt*
 - som den påverkade, ex. *bereda ngn ngt*
 - som adressaten (detta gäller enligt SAG flertalet verb men inte alla), ex. *befalla ngn ngt*

Vissa bitransitiva verb kan inte konstrueras med prepositionsfras på grund av morfologiska skäl (I), medan vissa verb inte kan ta konstruktionsalternativet på grund av semantiska skäl (II). *ADRESSAT* är i det här fallet samma roll som avses i betydelsegruppen KOMMUNIKATION, vilket innebär att vissa verb där det indirekta objektet är mottagare av ett kommunikativt budskap inte kan konstrueras med prepositionsfras.

Verb som normalt kan ta båda konstruktionsalternativen (till exempel *giva*) konstrueras inte gärna med prepositionsfras om det indirekta

objektet betecknar något abstrakt. ”Det indirekta objektet anger då snarast något påverkat, ibland inanimat” (SAG, 3:299). Till exempel:

- (5) a. Ge honom en kyss (SAG, 3:300)
- b. ? Ge en kyss till honom (SAG, 3:300)

Det viktigaste kriteriet som SAG anger för valet av konstruktionsalternativ är objektens prominens: ”Det indirekta objektet är [...] ofta definit, och dess referent har en högre prominens än det direkta objektet. I de fall då konstruktionen verb + indirekt objekt (A) + direkt objekt (B) kan parafraseras med verb + objekt (B) + *till/åt/för* A väljs ofta den senare konstruktionen, om A är mindre prominent än B” (SAG, 3:299). Detta kan illustreras med följande exempel:

- (6) a. Arne gav boken till en granne (SAG, 3:299)
- b. Arne gav en granne boken (SAG, 3:299)

Enligt SAG väljer språkbrukare hellre (6 a) än (6 b). I exempel (6 a) är det direkta objektet (*boken*) definit och därför mer prominent än det indirekta objektet (*en granne*), som är indefinit. Enligt SAG väljs då hellre konstruktionsalternativet med prepositionsfras. Samma sak gäller inte om det direkta objektet är mindre prominent än det indirekta objektet:

- (7) a. Arne gav sin granne en bok (SAG, 3:299)
- b. Arne gav en bok till sin granne (SAG, 3:299)

I exempel (7 a) är det direkta objektet (*en bok*) indefinit och därför mindre prominent än det indirekta objektet (*sin granne*). Enligt SAG väljer språkbrukare i det fallet lika gärna konstruktionsalternativet med dubbelt objekt som konstruktionsalternativet med prepositionsfras.

Prominent förklarar SAG som en referent ”som är psykologiskt framträdande i lyssnarens medvetande i det ögonblick då den kommer på tal” (SAG, 1:213). Graden av prominens kan bero på tydlighet eller på hur viktig den aktuella företeelsens funktion är i sammanhanget. Prominensen är, enligt SAG, den viktigaste faktorn bakom valet av konstruktionsalternativ. SAG tar inte direkt upp kontexten eller verbets innehåll, bortsett från vilka verb som inte kan ta den alternativa konstruktionen, som en faktor bakom valet av konstruktion. SAG tar heller inte upp om det finns några preferenser gällande konstruktioner med två definitiva (8 a–b) eller två indefinita objekt (9 a–b). Till exempel:

- (8) a. Arne gav boken till sin granne
 b. Arne gav sin granne boken
- (9) a. Arne gav en bok till en granne
 b. Arne gav en granne en bok

Eftersom SAG inte beskriver hur variationen ser ut i bitransitiva konstruktioner med två definitiva eller två indefinita objekt, är det befogat att undersöka bestämdheten hos objekten i materialet och hur den kan påverka valet av konstruktionsalternativ.

2.2.2. Betydelsegrupperna

De bitransitiva verbens betydelsegrupper, som används av SAG, återges nedan i sina huvuddrag (se Tabell 1). SAG har fler exempel på verb från varje betydelsegrupp och skriver mer utförligt om kategorierna (se SAG, 3:315–318). För tydlighetens skull kommer betydelsegrupperna att anges i kapitäl. De semantiska rollerna, som diskuteras i det efterföljande avsnittet (2.2.3), kommer att anges med kapitäl och i kursiv stil.

TABELL 1 *De bitransitiva verbens betydelsegrupper från SAG*

Betydelsegrupp	DO	IO	Exempel
ÄGOBYTE	Vanligen inanimat föremål, konkret eller abstrakt	Blir innehavare av DO	<i>anförtro ngn ngt sälja ngn ngt betala ngn ngt</i>
TRANSPORT	Vanligen inanimat, konkret föremål	Mottagare	<i>hämta ngn ngt sända ngn ngt</i>
PÅVERKAN	Vanligen en aktion	Upplevare, gynnad eller missgynnad	<i>tillfoga ngn ngt orsaka ngn ngt</i>
PRODUKTION	Det som produceras	Gynnad	<i>bygga ngn ngt föda ngn ngt</i>
KOMMUNIKATION	Budskapet (eller dyl.)	Adressaten	<i>delge ngn ngt säga ngn ngt</i>

källa: SAG (3:315–318)

ÄGOBYTE är en vid kategori och inkluderar även verb som avser tänkt ägobyte, till exempel *erbjuda ngn ngt*, och verb där det indirekta objektet förvägras det som avses med det direkta objektet, till exempel *beröva ngn ngt* (SAG, 3:315f.).

Gränserna mellan betydelsegrupperna är inte alltid tydlig, till exempel är gränsen mellan TRANSPORT och ÄGOBYTE ofta vag, vilket till exempel aktualiseras av verben *lämna ngn ngt* och *servera ngn ngt* som båda har kategoriserats som Transport av SAG men som skulle kunna tolkas som ett ägobyte (SAG, 3:316). Även gränsen mellan ÄGOBYTE och KOMMUNIKATION är ofta vag. Vid verb som anger löfte, råd, rekommendation, tvång, förbud, förlåtelse och dylikt är det indirekta objektet adressat för det direkta objektet, samtidigt som det i varierande grad kan ses som ett tänkt ägobyte (SAG, 3:317f.).

2.2.3. Semantiska roller

Termen *semantisk roll*, eller *tematisk roll*, används för att beskriva den rollen som en referent har till satsens huvudverb. Bakgrunden till de semantiska rollerna finns i det *djup-kasus* som beskrivs i kapitel 3.1.2 om kasusteorier. SAG räknar med två olika sorters semantiska roller: inre roller (eller deltagarroller) och yttre roller (eller omständighetsroller). ”Deltagarrollerna tillkommer normalt referenter som anges med subjekt och bundna bestämningar till verbet, medan omständighetsrollerna typiskt tillkommer referenter som anges med verbets fria bestämningar” (SAG, 3:283).

De grupper av deltagarroller som SAG räknar med är *AGENS*, *MOTTAGARE* och *FÖREMÅLET FÖR AKTIONEN*. Bitransitiva konstruktioner har vanligen tre deltagarroller: en ur varje grupp som SAG definierar. Agensrollen bärs vanligen av subjektet och är därför inte intressant i den här undersökningen. De två grupperna av deltagarroller som är väsentliga för den här undersökningen är därmed *MOTTAGARE* och *FÖREMÅLET FÖR AKTIONEN*.

Det indirekta objektet är oftast en person och har en mottagarroll (SAG, 3:315). *MOTTAGARE* definieras som en ”aktant som har, får, saknar eller mister något” (SAG, 1:199). *MOTTAGARE* är vagt avgränsad från rollen *UPPLEVARE*, som ofta kan definieras som den gynnade eller drabbade av satsens aktion (SAG, 1:234f.). Gränsen mot *MÅL* (som markerar det som någon eller något rör sig mot) kan vara svårdefinierad, särskilt i samband med verben *skicka* och *sända*. Enligt SAG tillhör rollen *MÅL* omständighetsrollerna (SAG, 3:285f.). Distinktionen mellan

deltagarroll och omständighetsroll är relevant för undersökningen, eftersom rektionen i en prepositionsfras med *till* eller *åt* kan tolkas på olika sätt: antingen som en *MOTTAGARE* och därmed en deltagarroll eller som till exempel ett *MÅL* och därmed en omständighetsroll

Det direkta objektet har ”vanligen rollen som föremål för satsen aktion” (SAG, 3:315). Det finns olika termer att använda för det direkta objektets referent, av vilka *TEMA* och *FÖREMÅL* tycks vara de vanligaste. Skillnaden kan beskrivas som att aktionen leder till förändrade egenskaper för föremålsrollen (Järborg, 2001:27), medan temarollen, tidigare ofta kallad *OBJEKT*, definieras som det som förflyttas genom aktionen (Järborg, 2001:32). SAG gör ingen skillnad mellan *FÖREMÅLET FÖR AKTIONEN* och *TEMA*, utan behandlar dem som samma roll. Beteckningen *TEMA* kan vara problematisk då samma ord används inom till exempel textvetenskapen (tema-rem). Jag kommer därför att använda *FÖREMÅL* för att beteckna rollen.

2.2.4. Urval av verb

SAG listar, i samband med de semantiska betydelsegrupperna, de flesta av svenskans bitransitiva verb (se SAG 3:315–318). Det anges där även om verben kan konstrueras med den alternativa konstruktionsmöjligheten, till exempel: ”anförtro ngn ngt [även: ngt {till/åt} ngn]” eller ”låna ngn ngt [även: ngt till ngn]”. Av de verben som, enligt SAG, kan ta båda alternativen har jag valt ut fyra av de till synes vanligaste: *Giva* (*ge*), *skicka*, *sända* och *bringa*. Förutom möjligheten att kunna ta båda konstruktionsalternativen, var ett viktigt kriterium vid valet av verb att de skulle vara tillräckligt frekvent förekommande i materialet för att en undersökning skulle bli möjlig. *Giva* tycks ha varit ett av de vanligaste verben i svenska språket under mycket lång tid. *Skicka* och *sända* används i modern svenska mer eller mindre synonymt men i undersökningens material är förekomsten av *sända* större, medan *skicka* även kan ha en monotransitiv användning. Detta beror till stor del på en lexikal utveckling som verbet har genomgått under de senaste århundradena, vilket beskrivs mer utförligt i kapitel 5 (avsnitt 5.3 om *skicka*). Funktionen av *bringa* har i modern svenska till viss del ersatts av *hämta*. Även SAOB anger att dessa fyra verb kan användas med båda konstruktionsalternativen. Verben diskuteras vidare i kapitel 5.

3. Materialet och tidsperioden

Den föreliggande undersökningen har baserats på ett historiskt material. Det är därför lämpligt att först kortfattat redogöra för perioden och motiveringen till att undersöka periodens språkbruk. I det här kapitlet redogörs även kortfattat för materialet som undersökningen har baserats på.

3.1. Tidsperioden

Traditionellt delas historien upp i sektioner, eller perioder. Vid vissa årtal dras en gräns där samhället antas ha genomgått en betydande förändring, som föranledde eller satte sin prägel på den följande perioden. Ett par årtionden in på 1700-talet dras traditionellt en sådan gräns, både i historieforskningen och i språkhistoriska sammanhang. Flera orsaker till denna gränsdragning har angivits, till exempel nya politiska ideologier eller agrarekonomiska förändringar. En inte ovanlig uppfattning är att det var under 1700-talet som det moderna samhället uppstod och att det är först då den moderna människan kan känna igen sig själv i historien. Denna syn har dock starkt överdrivits till förmån för själva gränsdragningen, även om det finns anledningar att betrakta tiden runt 1730 som en brytpunkt (se Lindkvist & Sjöberg, 2008:256f.). Inom språkvetenskapen brukar 1730-talet betraktas som början av den yngre nysvenska perioden. Som startpunkt brukar utgivandet av Dalins *Then Swänska Argus* år 1732 eller den nya lagen från år 1734 anges. Orsakerna till detta är inte minst ortografiska (Pettersson, 2008: 163f.). Generellt betraktas början av 1700-talet som den perioden då den moderna svenskan standardiserades. Språket från början av 1700-talet och framåt är tillräckligt likt modern svenska för att en modern språkbrukare utan problem ska kunna läsa en text från perioden. Historievetenskapen och den språkhistoriska forskningstraditionen har därmed gemensamt uppfattningen om att början av 1700-talet på olika sätt kan betraktas som en brytpunkt, i samhället och i språket.

Det finns väsentliga skillnader mellan skriftspråk och talspråk. Det förra har bland annat varit mer utsatt för språkvårdsreformer och strävan efter konventionalitet, inte minst under 1600- och 1700-talen då svenska språket etablerades som nationalspråk i Sverige (se Teleman 2004):

Under större delen av 1600-talet avhandlades språkstandardiseringen endast på ett allmänt plan: man var ense om att standardisering var önskvärd och att det svenska skriftspråket borde bli mera enhetligt. Men mera precisa förslag om hur standarden skulle ta sig ut nådde offentligheten först framemot seklets slut. (Teleman 2004:65)

Det är befogat att basera undersökningen på ett talspråksnära material från den nysvenska perioden, ca 1600–1750. En definition av talspråksnära material, är informella texter som när de författades inte var avsedda för publicering eller texter i dagboksform, till exempel brev och reseskildringar. Mer formella och starkt genrebundna texter, till exempel lagspråk och religiös litteratur, har en större tendens att bindas av skriftspråkliga mönster som har uppstått till följd av en genretradition snarare än genom spontan språkanvändning (se t.ex. Magnusson 2007:5). För att minimera denna faktor använder jag mig i undersökningen av material som kan betraktas som talspråksnära och informellt.

3.2. Materialet

De texter som har ingått i undersökningen är Anna Vasas brev (från ca 1591–1612), Agneta Horns memoarer (från 1657), Jon Stålhammars brev (från 1700–708) och två utgåvor av Nils Matsson Kiöpings reseskildring (originaltexten från 1674 och Salvius nyutgåva från 1743). Texterna redogörs kortfattat för nedan (ungefärligt tillkomstår anges inom parantes). De har valts ut främst på grund av tillkomstår och sin talspråksnära karaktär men även på grund av digital tillgänglighet. Texterna har till sin fulla längd ingått i undersökningen. Från texterna exciperades samtliga bitransitiva konstruktioner av båda konstruktionsalternativen (dubbelt objekt respektive prepositionsfras) med verben *giva*, *skicka*, *sända* och *bringa*. Excerpterna gjordes till en databas (i programmet excel), som har utgjort grunden till undersökningen. Metoden diskuteras i kapitel 4.

3.2.1. Anna Vasas brev (ca 1591–1612)

Materialet består av Anna Vasas (1568–1626) brev till dels Sigrid och Johan Gyllenstierna, dels hennes läkare. De var sannolikt inte tänkta att publiceras, vilket den återkommande avslutningsfrasen: ”Bränn upp brevet!”², vittnar om. Anna Vasa var svensk-polsk prinsessa, dotter till Johan III och Catharina Jagellonica (Berg, 1864:16). Brevsamlingen har givits ut vid Fornsvenska textbanken (under Nysvenska annexet). Materialet består av totalt 8 062 ord.

3.2.2. Agneta Horns memoarer (1657)

”Beskrivning över min vandringstid” är de dagboksliknande memoarerna av Agneta Horn (1629–1672). Memoarerna har givits ut av Gösta Holm 1959 och finns efter den utgåvan tillgängliga på Fornsvenska textbanken (under Nysvenska annexet). Materialet består av totalt 40 463 ord.

3.2.3. Jon Stålhammars brev (1700–1708)

Materialet består av överstelöjtnant Jon Stålhammars (1659–1708) brev till hustrun Sofia Drake. Samlingen finns utgiven i *Karolinska krigares dagböcker VII* från 1903. Samma utgåva har skannats in maskinellt och tillgängliggjorts på Fornsvenska textbanken (under Nysvenska annexet). Materialet består av totalt 44 782 ord.

3.2.4. Nils Matson Kiöpings resa 1 (1674)

Materialet består av en reseskildring av Nils Matson Kiöping (ca 1630–1667). Nils Matson Kiöping var son till en präst och reste från Holland år 1647 på en längre resa till Ostindien (*Nordisk familjebok*, 1911:192f.). Hans reseskildring är i dagboksliknande form men författad för att publiceras. Materialet till undersökningen har hämtats från Språkdatas Källtext. Materialet består av totalt 32 590 ord.

² Moderniserad stavning

3.2.5. Nils Matson Kiöpings resa 2 (1743)

Materialet består av en senare utgåva av Nils Matson Kiöpings resa, gjord av Lars Salvius (1706–1773). Lars Salvius verkade som boktryckare och skriftställare (Hofberg, 1906:413f.) och för eftervärlden är han även känd som språkvårdare. Materialet är hämtat från Språkdatas Källtext. Materialet består av totalt 32 442 ord.

4. Metod

I det här kapitlet redogör jag för undersökningens metod och tillvägagångssättet. Först beskriver jag exciperingen av materialet, sedan beskriver jag efter vilka värden jag har kategoriserat de exciperade exemplen.

I undersökningen kommer jag att kategorisera de bitransitiva konstruktionerna enligt SAG:s fem olika betydelsegrupper.

Det viktiga kriteriet för vilket av de två olika konstruktionsalternativen som väljs, är enligt SAG objektens prominens. En viktig del i prominensen verkar enligt SAG vara bestämdhet, varför det undersöks.

4.1. Excerpering

Texterna har hämtats i ett digitalt format, vilket möjliggjorde en digital textsökning genom ordbehandlingsprogrammet Word. På grund av de många böjningsformerna och den varierande stavningen i materialet, blev antalet söksträngar mångtaliga. De söksträngar som användes var: *ger*, *gif*, *giw*, *giv*, *gef*, *gew*, *gev*, *gaf*, *gaw* och *gav* (för *giva*), *send* och *sänd* (för *sända*), *ski* (för *skicka*); *bri* och *bra* (för *bringa*). Söksträngarna ger träffar på samtliga förekomster av bokstavskombinationerna, även om den förekommer inuti ett ord. Sökningarna gav därför ett antal exempel som inte var relevanta för undersökningen. De sorterades bort utan att behandlas i undersökningen. Alla bitransitiva konstruktioner med något av de fyra verben exciperades och gavs en kod (material, verb och nummer efter antal), till exempel:

(10) Mig läre gudh gefwa 4 söner (AHG37)

AH betyder att exemplet är hämtat från Agneta Horns memoarer, bokstaven G anger vilket verb som är huvudverb, siffran 37 betyder att det är den 37:e förekomsten av en bitransitiv konstruktion med *giva* i det

materialet. För *giva* har jag använt G, för *bringa* har jag använt B, för *sända* och *skicka* har jag använt S.³ Alla exciperade exempel kommer i uppsatsen att refereras till enligt den kodningen. Samtliga exempel infogades i en excel-fil där de kategoriserades efter vissa värden, som diskuteras vidare i avsnitt 4.2.

Excerpteringen hade varit möjlig även med ett icke-digitalt material och hade då förutsatt en noggrann genomläsning av materialet. Möjligheten till digitala sökningar i texterna underlättade för undersökningen. De exempel som exciperades från materialet återges i Bilaga 1.

4.2. Kategorisering

Objekten i de exciperade exemplen har kategoriserats efter värdena material, verb, morfologiskt kasus, bestämdhet, semantisk roll, typ (nominalfras eller pronomen), ordföljd och betydelsegrupp. Några av värdena diskuteras närmare i följande avsnitt (4.2.1–4.2.3.).

Att ange från vilket material som exemplet exciperades och vilket verb som användes i den bitransitiva konstruktionen var nödvändigt för att möjliggöra jämförelser mellan de olika texterna. Likaså var typen av objekt väsentlig för att kunna göra jämförelser. Jag valde att ta med de morfologiska kasusformerna i kategoriseringen för att undersöka förekomsten av rester från det fornsvenska kasussystemet. Kategoriseringen av ordföljd gjordes för att undersöka om det i materialet fanns tydliga undantag från det förväntade mönstret eller om olika typer av objekt placerades olika. De förväntade placeringarna av objekten var huvudsakligen i verbfrasen, alternativt i en relativsats eller som spetsställning. Eftersom SAG tycks relatera objektens prominens till bestämdheten, har jag även kategoriserat objekten som antingen definitiva eller indefinita. SAG kategoriserar de bitransitiva verben i betydelsegrupper, som baseras på objektens semantiska roller, varför både betydelsegrupp och semantisk roll var relevanta värden att kategorisera exemplen efter.

³ Exempelen med *sända* och *skicka* har dockhållits isär i excerpteringen och de återges var för sig i Bilaga 1.

4.2.1. Morfologiskt kasus

En förundersökning visade, i likhet med den tidigare forskningen, att ackusativ- och dativformerna inte förekommer som två separata former i materialet. Jag fann endast ett exempel som skulle kunna tolkas som dativböjning:

- (11) Tusendbeen är een för-gifftig Matsk, hwilcken med sitt stickande
bringar een Menniskio större Sweda än Skorpionen (K1B01)

Objekten förekommer antingen som nominalfraser i grundform eller som pronomen i en enda objektsform (se avsnitt 2.2 om bitransitiva konstruktioner). Objektens morfologiska kasus har därför kategoriserats som antingen grundform (Nom.) eller objektsform (Obj.). De personliga pronomenens objektsformer är: *Mig, dig, honom, henne, oss, er/eder* och *dem*.

Ackusativformen *han* förekommer endast en gång som direkt objekt, i Agneta Horns memoarer (ex. AHG20, se 12), och bär då drag av anaforiskt pronomen⁴. Exemplet är något svårtolkat och jag har inte lagt någon större vikt vid det enskilda exemplet.

- (12) [...] när iag gaf honom han der på, at iag wile wara stadig [...]
(AHG20)

4.2.2. Bestämmdhet

Enligt SAG är det indirekta objektets referent ofta definit och har en högre prominens än det direkta objektets referent. SAG relaterar bestämdhet till prominensen, varför det är ändamålsenligt att inkludera det värdet i undersökningen. Objekten har kategoriserats som antingen indefinit (Indef.) eller som definit (Def.). Kriteriet för *definit* är att referenten är unikt identifierbar utifrån texten eller textsituationen. Personliga, demonstrativa, possessiva och reflexiva pronomen har kategoriserats som definitiva. Bestämmdhet är i undersökningen ett binärt värde, vilket betyder att ett objekt antingen är definit eller indefinit.

⁴ Det visar på att bruket pronomen i tredjeperson maskulinum och femininum som ersättning av nominalfraser redan vid mitten av 1600-talet hade försvunnit, eller åtminstone börjat att försvinna, från skriftspråket.

4.2.3. Semantiska roller och betydelsegrupper

Deltagarrollerna *MOTTAGARE* och *UPPLEVARE* betecknar oftast det indirekta objektets referent. *MOTTAGARE* används främst då det direkta objektet är något konkret, företrädesvis i betydelsegruppen ÄGOBYTE, medan *UPPLEVARE* brukar definieras som ”den som upplever något” (Martola, 2007:27). SAG använder framför allt *UPPLEVARE* i betydelsegruppen PÅVERKAN. Skillnaden mellan *MOTTAGARE* och *UPPLEVARE* är till viss del beroende av om det direkta objektet uppfattas som konkret eller som abstrakt. Jag kommer även att använda mig av rollen *MÅL* för att definiera de indirekta objekten som ligger närmare adverbial och omständighetsrollerna.

Jag använder rollen *FÖREMÅL* för att beteckna den rollen som avses med *FÖREMÅLET FÖR AKTIONEN* eller *TEMA*. Jag använder även rollen *VERBALHANDLING*, som innebär att referenten (oftast det direkta objektet) är en abstrakt företeelse eller en verbalhandling. *VERBALHANDLING* kan jämföras med ett verbalabstrakt, eller *nomen actionis*, som utgörs av ett substantiv som är avlett av ett verb (SAG 1:201). Anledningen till att verbalabstrakten behandlas som en egen semantisk roll är att det kan vara intressant för undersökningen att undersöka abstraktionsgrad, vilket rollen kan vara ett sätt att komma åt.

De semantiska roller som används i undersökningen är:

FÖREMÅL (För.)

Det som genom aktionen förflyttas eller byter ägare, oftast ett konkret direkt objekt.

VERBALHANDLING (V-handl.)

Används när referenten utgörs av en företeelse eller en handling.

MOTTAGARE (Mot.)

Den som mottar *FÖREMÅLET*.

UPPLEVARE (Upp.)

Den som upplever *VERBALHANDLINGEN* (eller *FÖREMÅLET*).

MÅL (Mål)

Indirekt objekt. Det som *FÖREMÅLET* (eller *VERBALHANDLINGEN*) rör sig mot.

För att bedöma vilken roll som de olika objekten i varje exempel bör kategoriseras som och för att bedöma vilken betydelsegrupp som varje exempel bör tillhöra, testade jag att byta ut verbet mot ett annat verb

från olika betydelsegrupper. Anta till exempel att (13 a) är ett exempel från materialet:

- (13) a. Hon gav mig lycka
- b. Hon *orsakade* mig lycka

I (13 b) har verbet (*ge*) blivit utbytt mot ett annat verb (*orsaka*). Eftersom betydelsen i meningen tycks vara mer eller mindre densamma i båda exemplen, är det troligt att konstruktionen bör kategoriseras som den betydelsegruppen som *orsaka* främst är associerad med, vilket är PÅVERKAN. Genom att använda fler verb kan alla tveksamma exempel testas på det här viset, till exempel:

- (14) a. Jag sände honom ett svar
- b. Jag *delgav* honom ett svar

I (14 a–b) visar metoden att exemplet bör kategoriseras som KOMMUNIKATION, eftersom *delge* enligt SAG främst hör till den betydelsegruppen. Flera olika verb från samma betydelsegrupp kan användas för metoden, om verbet i ett exempel kan bytas ut mot verb från olika betydelsegrupper.

Detta är en metod som jag har testat mig fram till och som har fungerat väl för undersökningen. Det finns dock säkerligen flera olika metoder för att bedöma semantiska roller och betydelsegrupper.

5. De undersökta verben

I det här kapitlet diskuteras de fyra verben som har ingått i undersökningen: *Giva*, *sända*, *skicka* och *bringa*. Först gör jag en kort betydelsebeskrivning, enligt vad *Svenska Akademiens ordbok över svenska språket* (SAOB) och *Svensk Ordbok utgiven av Svenska Akademien* (SO) skriver om verben, främst av hur och när verben används bitransitivt. Som komplement har jag även använt *Nationalencyklopedins ordbok* (NEO). Jag tar även upp vilken typ av exempel som har uteslutits ur undersökningen.

5.1. Giva

Verbet *giva* är ett av de vanligaste verben i svenska språket och kan därför kategoriseras som flera av betydelsegrupperna beroende av vilken konstruktion och vilket sammanhang som verbet förekommer i. Den viktigaste betydelsefunktionen av *giva* är ÄGOBYTE. Ofta är verbet bitransitivt, till exempel i betydelsen ”lämna, räcka ngn ngt” (SAOB, G 443ff.)

Den huvudsakliga betydelsen av *giva* är att ”låta (ngn) få ngt föremål, värde e.d.” (SO, 1:997). Verbet används även icke-bitransitivt, till exempel i betydelsen ”ge avkastning” (SAOB, G 458). Jag kommer inte att undersöka de fall där *giva* inte används bitransitivt.

Vidare finns det ett flertal absoluta konstruktioner med *giva*, till exempel ”dela ut spelkort för en omgång” eller ”låta komma i åstundande av” (SO, 1:997). I den sistnämnda betydelsen, som ofta avser abstrakta företeelser, återfinns bitransitiva uttryck, till exempel (15 a):

- (15) a. De gav barnen en god uppfostran (SO, 1:997)
- b. *De gav en god uppfostran till barnen

Den alternativa konstruktionsmöjligheten med prepositionsfras tycks inte vara möjlig, vilket i enlighet med SAG:s beskrivning sannolikt

beror på det direkta objektets semantiska egenskaper (se SAG, 3:299). Det är ofta konstruktionerna där en verbalhandling utgör det direkta objektet som inte gärna tar konstruktionsalternativet med prepositionsfras, enligt SAG. SO anger ingen alternativ konstruktion till (15 a). I betydelsen ”göra ngn till föremål för ngt” används enligt SAOB företrädesvis konstruktionen med två objekt:

- (16) a. Giva någon sin kärlek (SAOB, G 453)
b. ? Giva sin kärlek till någon

I fråga om till exempel behandling, belöning, bemötande eller misshandel rör det sig ofta om verbalhandlingar, till exempel ”Ge någon en kyss”. Dessa konstruktioner kan ofta inte ta den alternativa konstruktionsmöjligheten med prepositionsfras:

- (17) a. Giva någon en örfil (SAOB, G 452)
b. *Giva en örfil till någon
(18) a. Läraren gav pojkarna höga betyg (SAOB, G 452)
b. ? Läraren gav höga betyg till pojkarna

Exempel (17 a–b) och (18 a–b) kan förmodligen främst kategoriseras som PÅVERKAN enligt SAG:s betydelsegrupper.

I betydelsen ”meddela ngn ngt” används enligt SAOB konstruktionen med två objekt:

- (19) a. Giva någon en förklaring (SAOB, G 454)
b. ? Giva en förklaring till någon

Exempel (19 a–b) kan förmodligen främst kategoriseras som KOMMUNIKATION och det indirekta objektet kan antas ha rollen som *ADRESSAT*, vilket enligt SAG innebär att konstruktionsalternativet med prepositionsfras inte är möjlig.

Förekomster av *giva* har uteslutits när det inte har haft en bitransitiv användning eller har haft en helt annan betydelse, till exempel (20) där *giva* snarare har betydelsen *begiva*:

- (20) Nu vil jag gifva mig til Asien, som jag känner bättre än Africa och Europa (Kiöping 2)

Exempel (21 a–b) har uteslutits för att de uppenbarligen är lexikaliserade fraser. Exempel (22) står i texten inom citationstecken och är uppenbarligen ett utdrag eller citat ur en religiös skrift. De har inte ingått i undersökningen för att de inte hör till Agneta Horns eget språkbruk.

- (21) a. gif digh tilfredhz (Stålhammar)
- b. dåch lik wäl altidh gifwandez sigh til fredez mädh gudz wilia (Horn)
- (22) Gif migh tin heliga anda i mit hiärta (Horn)

Även önskningar av typen *gud give oss fred* (se ex. 23 a) har uteslutits. Dessa förekommer framför allt i Stålhammars brev och är så mångtaliga att de skulle ha kunnat förvränga resultatet. Nästan exakt samma mening förekommer i ett flertal av breven snarast som en hälsning. Exempel (23 b) visar ett liknande exempel som däremot har ingått i undersökningen, på grund av att det förekommer i den löpande texten och att det inte har den exakt likadana utformningen som önskningarna som exemplifieras av (23 a).

- (23) a. Gudh gifve oss fredh enu en gång! (Stålhammar)
- b. [...] uthan tallass dhett mäst af alla att gudh gifver oss snart fredh (JSG01)

5.2. Sända

Verbet *sända* har den huvudsakliga betydelsen ”få att bege sig till viss destination” (SO, 2:3114f.), ofta med ett indirekt objekt som anger till vem något skickas (SAOB, S 16211ff.). Detta tycks även vara den ursprungliga betydelsen av verbet i svenskan. Både konstruktionen med två objekt och konstruktionen med prepositionsfras används i SAOB:s språkprov. Enligt SAOB är dock konstruktionen med två objekt i betydelsen ”i fråga om förflyttning”, särskilt i avseende att det ska komma någon till handa, något ålderdomlig (24 a–b). SO anger att konstruktionen med dubbelt objekt används särskilt i avseende på meddelanden eller brev (25 a). Konstruktionsalternativet med prepositionsfras förefaller vara fullt möjlig (25 b).

- (24) a. Sända någon några rader (SAOB, S 16213)
- b. Sända några rader till någon
- (25) a. hon sände honom en vänlig hälsning (SO, 2:3115)

- b. hon sände en vänlig hälsning till honom

Sända används dock inte uteslutande bitransitivt, användning med adverbial tycks vara minst lika vanligt eller vanligare. Exempel (26) visar *sända* med riktningsadverbial.

- (26) hon sände honom till affären för att handla (SO, 2:3115)

När *sända* används med riktningsadverbial, eller när det är tveksamt om det rör sig om ett riktningsadverbial eller ett indirekt objekt i prepositionsfras, kan adverbialet eller det indirekta objektet antas ha rollen *MÅL*. Närheten till adverbial kan exemplifieras med (27):

- (27) at han wile sända mig hem til dem (AHS05)

(27) har excerperats och det indirekta objektet har kategoriserats som *MÅL* men närheten till adverbial är påfallande.

Skillnaden mellan indirekt objekt och riktningsadverbial tycks i samband med *sända* vara förknippat med animathet. Verbet *Sända* kan enligt SAG oftast kategoriseras som TRANSPORT.

5.3. Skicka

De första betydelserna av *skicka* är enligt SAOB, att ordna något på ett särskilt vis eller en beteckning av ett visst sinnelag. Den betydelsen, att "vidtaga vederbörliga åtgärder med avs. på (ngt) i syfte att åstadkomma viss gestaltning" (SAOB, S 3865), är enligt SAOB inte längre i bruk. Den användningen av verbet *skicka* är heller inte bitransitiv.

Genom betydelsen "ge order om att han resp. det förflyttar sig l. förflyttas (i en viss riktning, till en viss plats)" (SAOB, S 3868) har verbet utvecklats mot en bitransitiv betydelse liknande den som innehas av verbet *sända*. Ofta används verbet då med prepositionen *till* i ett riktningsadverbial. Verbet har senare kommit att beteckna en betydelse som ligger nära SAG:s betydelsekategori TRANSPORT. I materialet finns ett flertal exempel som snarare har den äldre betydelsen av *skicka* (28):

- (28) I lijka mātto blifwer och alltijd een ung Munck med them skickat
(Kiöping 1)

Verbet *skicka* har genomgått en utveckling mot bitransitivitet, vilket måste tas i beaktning under arbetet med undersökningen.

Enligt SO är verben *skicka* och *sända* synonyma i betydelsen ”få att bege sig” (SO, 2:2761), till exempel (29):

- (29) de skickade pojken till grannen för att låna lite socker (SO, 2:2761)

I bitransitiva konstruktioner med *sända* och *skicka* är likheten med adverbial påfallande, speciellt i konstruktioner med prepositionsfras. Tveksamma fall har uteslutits när det uppenbarligen är en plats som är mottagaren och inte ett animat objekt. Exempel (30 a–b) visar två meningar som har tolkats som riktningsadverbial och som därför har uteslutits ur undersökningen.

- (30) a. [...] kunde inthet finna någon Låkedom som mig hielpa kunde, uthan bleff skickat til Palikatte (Kiöping 1)
 b. Men är Skulden hooss the Christne, så blifwer han öfwerskickat till det Christne Rådet (Kiöping 1)

Förmodligen spelar objektens animathet stor roll för tolkningen. I exempel (30 a) är det tydligt att det indirekta objektet är en plats som det direkta objektet blir skickat till. I exempel (30 b) är det mycket tveksamt om det indirekta objektet (*det Christne Rådet*) bör betraktas som en plats eller som en animat mottagare.

5.4. Bringa

Verbet *bringa* har den huvudsakliga betydelsen att ”föra med sig o. öfverlämna (ngt åt ngn)” (SAOB, B 4219) eller ”föra fram (ngt) till ngn/ngt” (SO, 1:379). Enligt SAOB kan *bringa* (år 1925, då femte bandet av SAOB gavs ut) anses ha ett något arkaiskt stilvärde men under den undersökta perioden var det ännu i bruk. *Bringa* har inte givits en betydelsegrupp i SAG men verbet kan jämföras med *hämta* eller *lämna* som båda har kategoriserats som TRANSPORT. Enligt SO används verbet numer oftast i fråga om verbalhandlingar eller inanimata objekt:

- (31) a. NN avslutade med att bringa nobelpristagarna sin hyllning (SO, 1:379)
 b. ? NN avslutade med att bringa sin hyllning till nobelpristagarna

- (32) a. en behandling som kan bringa hjälp och lindring åt den sjuke
(NEO)
b. en behandling som kan bringa den sjuke hjälp och lindring

I exempel (31 a–b) kan det indirekta objektet tolkas som *ADRESSAT* och konstruktionen som *KOMMUNIKATION*, vilket enligt SAG innebär att meningen inte kan konstrueras med prepositionsfras. I exempel (32 a–b), tycks det inte finnas några problem med att använda båda konstruktionsalternativen.

Liksom *sända*, förekommer *bringa* ibland med riktningsadverbial och rollen *MÅL* snarare än med indirekt objekt och rollen *MOTTAGARE*. I likhet med *sända* kan även distinktionen där emellan vara svår att dra. Exempel (33 a–b) visar på tveksamma exempel som har uteslutits ur undersökningen på grund av att de har tolkats som riktningsadverbial.

- (33) a. Perlorna blifwa brachta till Slottet Ormus (Kiöping 1)
b. lijkwäl så bringa han hijt till Werlden mächta små Foster (Kiöping 1)

Bringa är det ovanligaste av verben som har ingått i undersökningen och det förekommer även som icke-bitransitivt. Exempel (34 a) visar ett exempel som har uteslutits ur undersökningen.

- (34) a. Och ledh iag så myket för hans skul, efter iag intet kune bringa öfwer mit samwet til at bli kiär åt honom (Horn)

6. Resultat

I det här kapitlet redovisas undersökningens resultat. Jag ger först en översiktlig beskrivning av de exempel som har ingått i undersökningen, varefter olika samband och samvariationer redovisas i tabellform.

Det totala antalet excerperade exempel är 199. 157 exempel har konstruktionsalternativet med dubbelt objekt och 42 exempel har konstruktionsalternativet med prepositionsfras. Alternativet med dubbelt objekt är därmed vanligast.

Tabell 2 visar vad de olika objekten utgörs av (nominalfras, pronomen eller egennamn).

TABELL 2 *Typ av Direkt objekt, Indirekt objekt och rektion i prepositionsfras*

	DO	IO	Prep.fras	Totalt
Nominalfras	185 (93,0%)	15 (9,6%)	18 (42,9%)	218 (54,7%)
Pronomen	11 (5,5%)	134 (85,3%)	20 (47,6%)	165 (41,5%)
Egennamn	3 (1,5%)	8 (5,1%)	4 (9,5%)	15 (3,8%)
Totalt	199 (100%)	157 (100%)	42 (100%)	398 (100%)

De direkta objekten och de indirekta objekten följer ganska tydliga mönster: Direkt objekt är i regel en nominalfras (ofta konkret) och det indirekta objektet är i regel ett pronomen (oftast personligt). Prepositionsfrasernas objekt har en jämnare fördelning mellan nominalfraser och pronomen, samt en högre andel egennamn än vad de direkta objekten och de indirekta objekten har. Resultatet visar därmed, att prepositionsfraserna har en friare variation gällande ordtyp än vad både det direkta objektet och det indirekta objektet i konstruktioner med dubbelt objekt har.

Fördelningen av de olika konstruktionsalternativen per verb visas i tabell 3:

TABELL 3 *Andel dubbelobjekt och prepositionsfraser per verb*

	Dubbelt objekt	Prep.fras	Totalt
<i>Giva</i>	102 (90,3%)	11 (9,7%)	113 (100%)
<i>Sända</i>	23 (53,5%)	20 (46,5%)	43 (100%)
<i>Skicka</i>	26 (70,3%)	11 (29,7%)	37 (100%)
<i>Bringa</i>	6 (100%)	-	6 (100%)
Totalt	157 (78,9%)	42 (21,1%)	199 (100%)

Tabell 3 visar, att konstruktionsalternativet med dubbelt objekt tycks vara det typiska för samtliga verb i urvalet. *Sända* är det verbet som uppvisar störst variation, med nästan femtio procent av varje konstruktionsalternativ. Även *skicka* har en större andel av konstruktionsalternativet med prepositionsfras än dubbelt objekt men inte lika stor som *sända*. Detta är något oväntat, eftersom *sända* och *skicka* verkar fungera mer eller mindre synonymt i modern svenska. Det kan dock vara värt att åter betona, att *skicka* under den undersökta perioden genomgick en lexikal utveckling från en mer monotransitiv användning till en mer bitransitiv användning, vilket kan ha inverkat på variationen som syns i tabell 3. *Bringa* förekommer endast med dubbelt objekt.

Fördelningen av de olika konstruktionsalternativen per material visas i tabell 4:

TABELL 4 *Andel konstruktioner med dubbelt objekt respektive prepositionsfras hos olika material*

	Dubbelt objekt	Prep.fras	Totalt
Anna Vasa	10 (76,9%)	3 (23,1%)	13 (100%)
Agneta Horn	44 (89,8%)	5 (10,2%)	49 (100%)
Jon Stålhammar	64 (70,3%)	27 (29,7%)	91 (100%)
Kiöping (1)	22 (95,7%)	1 (4,3%)	23 (100%)
Kiöping (2)	17 (73,9%)	6 (26,1%)	23 (100%)
Totalt	157	42	199

Tabell 4 visar, att de material som har högst andel prepositionsfraser i jämförelse med dubbelt objekt är Anna Vasas brev, Jon Stålhammars brev och Salvius modernisering av *Kiöpings resa*.

Det kan vara intressant att närmare undersöka de sju exempel i de två utgåvorna av *Kiöpings resa* som har konstruerats med prepositionsfras,

eftersom Salvius verkar ha använt konstruktionsalternativet med prepositionsfraser mer än Nils Matsson Kiöping. Det enda exemplet med objekt i prepositionsfras i Nils Matsson Kiöpings resa visas i (35 a), de fem exempel med objekt i prepositionsfraser i Salvius utgåva visas i (36–40 b), med motsvarande mening ur den första utgåvan (36–40 a):

- (35) a. ehuru wäl han är een mächtig Konung, lijkwäl gifwer han Tribut åth Konungen aff China (K1G12)
- b. Fast än Ko-nungen i detta landet är svåra väldig, så ger han likafult skatt til Konungen i China (K2G20)
- (36) a. När them gifwes något Arbete, så kastas them till som itt Been till Hunden (K1G07)
- b. När något arbete gifwes åt dem, ka-stas det för dem som benet för hunden (K2G05)
- (37) a. Ty hafwer jag med mig fördt twenne hijt till Swe-rige, hwilcka jag förährade till förnämme Herrar (Kiöping 1)
- b. ty jag har fört tvänne med mig hit til Sveriget, dem jag gifvit åt sto-ra Herrar (K2G11)
- (38) a. [...] bleff Näson och Öerna affskurin, och tillbaka till Konungen förskickat (Kiöping 1)
- b. Näsa och öron skuros bort på en af dem, som sändes til Konungen igen (K2S01)
- (39) a. Strax när wij ankomo, skickade thene Herren een sin Secretarium, och een aff sine Capitener [...] Begärandes weeta, hwad vårt Ährande war (Kiöping 1)
- b. Så snart vi voro komne på reddan, sände denne Herren til oss en sin Secreter, och en af Capitai-nerna vid hansGarde [...] (K2S02)
- (40) a. Och ehwad jag äskade (ja meer än jag behöfde,) öfwer-skickade han mig, i synnerheet det skönaste Watt-net, som man någonzin begära wille: (K1S02)
- b. Han sände til mig mer än jag äskade af ho-nom, enkannerligen det helsosammaste vatten [...] (K2S03)

Meningen i exempel (35 a–b) har konstruerats likadant av Salvius som av Nils Matsson Kiöping. Både det direkta och det indirekta objektet utgörs av nominalfraser och betydelsen ligger förhållandevis nära TRANSPORT. Exempel K2G05 (36 b) och K2S03 (40 b) har i Nils Matsson Kiöpings resa konstruerats med dubbelt objekt (36 a respektive 40 a). Exempel K2G11 (37 b) har i Nils Matsson Kiöpings resa konstruerats med prepositionsfraser men med verbet *förära* (37 a), likaledes har motsvarigheten till exempel K2S01 (38 b) i första utgåvan

konstruerats med verbet *förskicka*. Jag har tolkat det indirekta objektet (*Konungen*) som ett riktningsadverbial (38 a). Exempel K2S02 (39 b) har i den första utgåvan Nils Matsson Kiöpings resa konstruerats med *skicka* enligt den tidigare betydelsen (se avsnitt 5.3).

Bland exempel (35–40) från *Kiöpings resa* finns således två exempel på att prepositionsfras har ersatt konstruktioner med dubbelt objekt, två exempel på att ett verb har ersatts med något annat verb och ett exempel på en lexikal utveckling av verbet *skicka*, samt ett exempel av samma konstruktion. De exempel som har konstruerats om till prepositionsfras i Salvius utgåva är av stort intresse för den här undersökningen. Exempel K2G05 diskuteras mer i avsnitt 6.2. Exempel K1S02 (38 a), som motsvarar exempel K2S03 (40 b), bär drag av den äldre användningen av *skicka* (se 40 a).

I en närmare undersökning av de enskilda verbens förekomster av konstruktionsalternativet med prepositionsfras, visar det sig att det är olika verb som konstrueras med prepositionsfras i de olika materialen:

TABELL 5 *Andel prepositionsfraser per verb och material*

	<i>Giva</i>	<i>Sända</i>	<i>Skicka</i>	<i>Bringa</i>	Totalt
Anna Vasa	-	3 (100%)	-	-	3 (100%)
Agneta Horn	-	5 (100%)	-	-	5 (100%)
Jon Stålhammar	7 (26,0%)	9 (33,3%)	11 (40,7%)	-	27 (100%)
Kiöping (1)	1 (100%)	-	-	-	1 (100%)
Kiöping (2)	3 (50,0%)	3 (50,0%)	-	-	6 (100%)
Totalt	11 (24,4%)	20 (48,8%)	11 (26,8%)	-	41 (100%)

I tabell 5 är det tydligt, att prepositionsfras endast användes tillsammans med verbet *sända* i Anna Vasas brev och Agneta Horns memoarer. I Anna Vasas brev utgörs en tredjedel av förekomsterna av excerperade exempel med *sända* av konstruktioner med prepositionsfras. Hos Agneta Horn är andelen av samma förekomster drygt hälften (se tabell 6). Nils Matsson Kiöping använde endast prepositionsfras en gång tillsammans med något av de undersökta verben. Jon Stålhammar och Salvius har däremot använt konstruktionsalternativet med prepositionsfras med både *sända* och *giva*. Jon Stålhammar använder även *skicka*, vilket Salvius inte har gjort. Användningsområdet för konstruktionsalternativet med prepositionsfras tycks därmed ha utvidgats till att inte endast innefatta konstruktioner med verb som innebär att något förflyttas från en plats till en annan. Det är möjligt att rollen *MÅL* var den rollen som ursprungligen var förknippad med prepositionen *till* och att det har skett

en utvidgning av konstruktionen med prepositionsfras till att innefatta fler roller eller att tolkningen av *MÅL* har utvidgats till att innefatta fler indirekta objekt. Förhållandet mellan deltagarroll och omständighetsroll kan aktualiseras med hjälp av verbet *bringa*. De exempel som har excerperats och ingått i undersökningen är samtliga konstruerade med dubbelt objekt. Det förekommer meningar med verbet *bringa* och prepositionsfras i materialet men de tycks endast utgöras av inanimata referenter (jmf. ex. 31–32 i kapitel 5.4). Tolkningen av deltagarroll verkar vara knuten till objektens animathet.

Som jämförelse visar tabell 6 den totala förekomsten av de olika verben hos de undersökta texterna.

TABELL 6 *Total andel verb hos olika material*

	<i>Giva</i>	<i>Sända</i>	<i>Skicka</i>	<i>Bringa</i>	Totalt
Anna Vasa	4 (30,8%)	9 (69,2%)	-	-	13 (100%)
Agneta Horn	39 (79,6%)	9 (18,4%)	-	1 (2,0%)	49 (100%)
Jon Stålhammar	33 (36,3%)	22 (24,2%)	35 (38,4%)	1 (1,1%)	91 (100%)
Kiöping (1)	17 (73,0%)	-	2 (8,7%)	4 (17,4%)	23 (100%)
Kiöping (2)	20 (87,0%)	3 (13,0%)	-	-	23 (100%)
Totalt	113	43	37	6	199

I tabell 6 syns det tydligt, att förekomsten av de olika verben tycks vara relaterat till texttyp. Brev tenderar att ha en högre andel av *sända* och *skicka* medan memoarerna och reseskildringarna har en högre andel av *giva*. Detta är inte oväntat, eftersom brev har som syfte att skickas från en person till en annan som direkt kommunikation medan memoarer och reseskildringar skrivs av en person som en berättande text, antingen för eget bruksändamål eller för att publiceras. Utvecklingen av *skicka* syns tydligt i materialet: Jon Stålhammar och Nils Matsson Kiöping använder sig av *skicka* i ungefär lika stor utsträckning som *sända* medan *skicka* inte förekommer alls i Anna Vasas brev och Agneta Horns memoarer.

6.1. Bestämmdhet

I det här avsnittet redogör jag för vad undersökningen visar om objektens bestämdhet och hur det möjligen kan relateras till vad SAG skriver om prominens (se avsnitt 2.2.1).

Tabell 7 visar hur många av objekten som är definitiva respektive indefinita och hur de fördelar sig på de olika objekten.

TABELL 7 *Andel definit och indefinit bestämdhet*

	DO	IO	Prep.fras	Totalt
Def	68 (34,2%)	156 (99,4%)	40 (95,2%)	264
Indef.	131 (65,8%)	1 (0,6%)	2 (4,8%)	134
Totalt	199 (100%)	157 (100%)	42 (100%)	398

Tabell 7 visar att det är vanligare med definitiva objekt än indefinita objekt. De indirekta objektet och prepositionsfraserna är nästan uteslutande definitiva. Av de direkta objekten är majoriteten indefinita. Det resultatet som visas i tabell 6 bör förmodligen jämföras med tabell 1, som visar att de indirekta objekten oftast utgörs av pronomen medan de direkta objekten oftast utgörs av en nominalfras. Tabell 2 visar dock även att prepositionsfraserna har en jämnare fördelning mellan pronomen och nominalfraser än vad både de direkta objekten och de indirekta objekten har. I tabell 7 är det tydligt, att prepositionsfraserna följer samma mönster som de indirekta objekten gällande bestämdhet.

Det verkar därmed vara ovanligt med indefinita indirekta objekt, både i konstruktionsalternativet med dubbelt objekt och i konstruktionsalternativet med prepositionsfras. I materialet finns det endast tre exempel:

- (41) a. Tusendbeen är een för-gifftig Matsk, hwilcken med sitt stickande
bringar een Menniskio större Sweda än Skorpionen (K1B01)
b. Och har hanss Majj:tt gifvet Regimentet ått en tysk (JSG17)
c. ty jag har fört tvänne med mig hit til Sveriget, dem jag gifvit åt
sto-ra Herrar (K2G11)

Exempel (41 a) är det enda exemplet som har två indefinita objekt. Det är också det enda exemplet som kan tolkas som morfologiskt dativkasus.

Eftersom valet av konstruktionsalternativ enligt SAG är beroende av vilken kombination av prominens de båda objekten har, kan det vara intressant att undersöka hur vanligt förekommande de olika kombinationerna är och hur de fördelar sig mellan de olika konstruktionsalternativen:

TABELL 8 *Bestämmdhet för båda objekten*

	Dubbelt objekt	Prep.fras	Totalt
Def. - Def. ⁵	50 (75,8%)	16 (24,2%)	66 (100%)
Indef. - Indef.	1 (100%)	-	1 (100%)
Def. - Indef.	-	2 (100%)	2 (100%)
Indef. - Def.	106 (81,5%)	24 (18,5%)	130 (100%)
Totalt	157	42	199

Konstruktioner där det direkta objektet är definit och det indirekta objektet är indefinit förekommer endast två gånger i materialet. Båda exemplen har tagit konstruktionsalternativet med prepositionsfras (se ex. 41 b–c). Kombinationen är ovanlig, men exemplen följer det mönster som föreslås av SAG (jmf. avsnitt 2.2.1). Konstruktioner där det direkta objektet är indefinit och det indirekta objektet är definit är den allra vanligaste kombinationen i materialet och tycks helst ta konstruktionsalternativet med dubbelt objekt.

Kombinationen av två indefinita objekt är mycket ovanlig, i det undersökta materialet finns endast ett exempel (se 41 a). Av de exempel som har två definitiva objekt, har två tredjedelar konstruerats med dubbelt objekt.

6.2. Betydelsegrupper och semantiska roller

I det här avsnittet redogör jag för förekomsten av och samvariationen mellan de fem betydelsegrupperna och de semantiska rollerna som har använts i undersökningen.

Tabell 9 ger en överblick av hur betydelsegrupperna fördelar sig på de olika verben:

⁵ Det direkta objektets bestämdhet anges först (i dubbel-objektkonstruktion eller prepositionsfras)

TABELL 9 *Andel verb hos olika betydelsegrupper*

	<i>Giva</i>	<i>Sända</i>	<i>Skicka</i>	<i>Bringa</i>	Totalt
ÄGOBYTE	84 (96,6%)	-	-	3 (3,4%)	87 (100%)
TRANSPORT	-	38 (50%)	37 (48,7%)	1 (1,3%)	76 (100%)
PÅVERKAN	19 (86,4%)	2 (9,1%)	-	1 (4,5%)	22 (100%)
PRODUKTION	1 (100%)	-	-	-	1 (100%)
KOMMUNIKATION	9 (69,2%)	3 (23,1%)	-	1 (7,7%)	13 (100%)
Totalt	113	43	37	6	199

Variationen bör relateras till de olika verbens egna innehåll. Konstruktioner med *giva* tenderar att ha betydelsen ÄGOBYTE men även PÅVERKAN och KOMMUNIKATION förekommer. *Sända* och *skicka* tycks helst ha betydelsen TRANSPORT, vilket var väntat. Det kan vara värt att notera, att SAG påpekar att TRANSPORT ofta gränsar mot ÄGOBYTE (SAG, 3:316). Både *sända* och *skicka* har hellre kategoriserats som TRANSPORT än som ÄGOBYTE i tveksamma fall. *Bringa* uppvisar stor variation, trots den ringa förekomsten i materialet, även om ÄGOBYTE tycks vara den typiska betydelsegruppen för verbet. Eftersom förekomsten av *bringa* med bitransitivt betydelse är så liten, är det dock svårt att dra några slutsatser om det. Det finns endast ett exempel som har tolkats som betydelsegruppen PRODUKTION (ex. 42), vilket troligen beror på urvalet av verb. Det är dock möjligt att en omvärdering av exemplen med andra metoder skulle innebära en större förekomst av exempel med PRODUKTION.

- (42) gwdh allzmectig hawer så nådigth och well för låbedh dråningen och
gewedh hanß maiestedh en stor lång dåter (AVG01)

Två exempel som framträder som intressanta är de två *sända*-konstruktionerna som har kategoriserats som PÅVERKAN. De två exemplen är:

- (43) a. [...] vtan at gudh skule sända mig ändå en störe plåga (AHS03)
 b. [...] hwem thet war, som sände mig then elaka erick spare på halsen,
 kan iag intet weta (AHS04)

Båda exemplen kommer från Agneta Horns memoarer och står nära varandra i texten, vilket exempelkodningens nummer visar. Exempel

AHS04 (43 b) skulle kunna vara en lexikaliserad fras (*sända ngn ngn/ngt på halsen*). Det direkta objektet i AHS03 (43 a) utgörs av en nominalisering (*en större plåga*), vilket innebär att konstruktionen har en tämligen hög abstraktionsnivå. Det är möjligt att det har bidragit till valet av konstruktionsalternativet med dubbelt objekt, eftersom konstruktionsalternativet med prepositionsfras inte tycks vara fullt möjlig:

(44) ? att gud skulle sända en större plåga till mig

Den betydelsegruppen som har minst antal exempel, förutom PRODUKTION som endast har ett exempel, är KOMMUNIKATION som trots sina få exempel tycks ha förhållandevis stor spridning bland verben. Det kan därför vara intressant att undersöka den betydelsegruppen närmare, vilket görs nedan i exempel (45 a–l).

Tabell 10 visar vilken av de två alternativa konstruktionsmöjligheterna som exemplen i varje betydelsegrupp har antagit.

TABELL 10 *Andel konstruktionsalternativ per betydelsegrupp*

	Dubbelt objekt	Prep.fras	Totalt
ÄGOBYTE	78 (89,7%)	9 (10,3%)	87 (100%)
TRANSPORT	47 (61,8%)	29 (38,2%)	76 (100%)
PÅVERKAN	20 (90,9%)	2 (9,1%)	22 (100%)
PRODUKTION	1 (100%)	-	1 (100%)
KOMMUNIKATION	11 (84,6%)	2 (15,4%)	13 (100%)
Totalt	157	42	199

Konstruktionsalternativet med dubbelt objekt är vanligare än konstruktionsalternativet med prepositionsfras hos alla betydelsegrupper som förekommer i materialet. De betydelsegrupper som uppvisar störst variation är TRANSPORT och KOMMUNIKATION. De konstruktionsalternativen med prepositionsfras som har kategoriserats som ÄGOBYTE har samtliga en nominalfras, varav en är ett egennamn, som mottagare.

Att betydelsegruppen TRANSPORT uppvisar stor variation är inte oväntat, eftersom den ofta ligger nära en adverbial betydelse. Det kan vara värt att notera att flera förekomster av *sända* och *skicka* i konstruktionsalternativet med prepositionsfras har uteslutits på grund av att de har tolkats som riktningsadverbial. Den totala förekomsten av

samtliga *sända* och *skicka* från materialet skulle sannolikt uppvisa en majoritet av konstruktionsalternativet med prepositionsfras, men det kan den här undersökningen inte framföra några evidens för.

KOMMUNIKATION tycks helst användas med konstruktionsalternativet med dubbelt objekt men på grund av de jämförelsevis få exemplen blir andelen konstruktioner med prepositionsfras mer framträdande. KOMMUNIKATION är även den betydelsegruppen som har störst procentuell spridning bland de olika verben (se tabell 9). Alla verb utom *skicka* har exempel på betydelsen KOMMUNIKATION:⁶

- (45) a. [...] kom skafwer ridandes och hade en boden mädh sig, som brakt honom di bodan, at generalisemus war vpbrutin ifrån prag (AHB01)
- b. Så trösta han mig altidh och gaf mig godh råd (AHG17)
- c. Emellertidh talte iag mädh min morb[ror], och han gaf mig det råde, at iag skule säya kort näy (AHG19)
- d. när generalisemus fik weta, at min man war mädh thet parti, gaf han honom årder til at föra parti ifrå löytmaritz och til kutenbarg (AHG24)
- e. Och när wi kome dit, war inte skafver der for oss wtan sände bud til min man (AHS08)
- f. frw mor encke dråningen hawer skrewedh megh till ath hon hawer gewedh erick biellcke eth entlliged swar på hanß till tall (AVG03)
- g. Gwdh gewe megh de same tidender i f[r]å er igen (AVG04)
- h. [...] der före torde iagh intedh sende bwdh till er (AVS03)
- i. Sender er nw thwsen hwndrede godh nath min hiertekorn (AVS09)
- j. [...] att CammerCollegie[t] skall gifva konungen beskedh och underrättelse om sätteries friheetz byttet (JSG16)
- k. [...] uppå hwilcket jag gaff honom beskeed, så mycket jag kunde och wiste (K1G14)
- l. hvar på jag gaf honom så godt svar, som jag kunde och viste (K2G14)

De direkta objekten i exemplen utgörs av nominalfraserna *bud*, *råd*, *order*, *svar*, *besked* och *god natt*. Det sistnämnda bör förmodligen tolkas som en hälsning. De indirekta objekten är samtliga definitiva och utgörs oftast av ett personligt pronomen. Gemensamt för exemplen i

⁶ Exempel AHG20 har kategoriserats som Kommunikation på grund av att det direkta objektet tycks vara *besked* men eftersom exemplet är så svårt att tyda har det inte tagits med bland exemplen ovan.

betydelsegruppen KOMMUNIKATION är att de direkta objekten är abstrakta och ligger nära rollen *VERBALHANDLING*. Snarast kan de jämföras med funktionsverbsförbindelser, som ofta är helt eller delvis lexikaliserade (SAG, 1:174). Båda konstruktionsalternativen förekommer, jämför till exempel AHB01 (41 a) med AHS08 (41 e). I exemplen används konstruktionsalternativet med prepositionsfras endast med verbet *sända* och det direkta objektet *bud*. Detta skulle kunna betyda att kombinationen *sända bud* under perioden var lexikaliserad, vilket kan förklara att den hellre används med bundet adverbial i prepositionsfras än med dubbelt objekt som skulle innebära att ordkombinationen blev uppdelad i två enheter åtskiljda av det indirekta objektet. *Sända bud* ligger även nära att tolkas som TRANSPORT, vilket kan förklara varför konstruktionsalternativet med prepositionsfras har använts.

Tabell 11 visar vilken av de två alternativa konstruktionsmöjligheterna som objektens olika semantiska roller har antagit. *FÖREMÅL* och *VERBALHANDLING* har endast använts av de direkta objekten (eller subjekten i de passiva satserna) medan *MOTTAGARE*, *UPPLEVARE* och *MÅL* endast har använts av det indirekta objekten (i konstruktioner med dubbelt objekt och i konstruktioner med prepositionsfras). Det är anledningen till de tomma platserna i tabellen. I tabell 10 har exemplen med verb i passivum kategoriserats som *subjekt* (Subj.).⁷

TABELL 11 *Konstruktionsalternativ per semantisk roll*

	Subj.	DO	IO	Prep.fras	Totalt
<i>FÖREMÅL</i>	8 (4,2%)	183 (95,8%)	-	-	191 (100%)
<i>VERBALHANDLING</i>	2 (25%)	6 (75%)	-	-	8 (100%)
<i>MOTTAGARE</i>	-	-	141 (85,5%)	24 (14,5%)	165 (100%)
<i>UPPLEVARE</i>	-	-	12 (92,3%)	1 (7,7%)	13 (100%)
<i>MÅL</i>	-	-	4 (19,0%)	17 (81,0%)	21 (100%)
Totalt	10	189	157	42	398

FÖREMÅL tycks vara den vanligaste rollen för det direkta objektet. Det direkta objektet vid de undersökta verben utgörs oftast av en konkret

⁷ De passiva exemplen i undersökningen är: K1G05, K1G06, K1G07, K1G08, K1G10, K2G02, K2G05, K2G09, K2G15 och K2S01. Förekomsten är tydligen baserad på texttyp, då de undersökta verben endast tycks förekomma i passiva satser i reseskildringens två olika utgåvor.

nominalfras, vilket kan förklara den höga andelen av *FÖREMÅL*. *MOTTAGARE* tycks vara den vanligaste rollen för både det indirekta objektet i konstruktioner med dubbelt objekt och i prepositionsfraserna, vilket förmodligen bör relateras till att den typiska rollen för det direkta objektet är *FÖREMÅL*. Det tycks inte finnas någon större skillnad mellan de passiva och de aktiva satserna. Rollen *VERBALHANDLING* har en högre andel passiva satser än *FÖREMÅL* men det kan bero på antalet exempel av *VERBALHANDLING* är färre än exemplen av *FÖREMÅL*, vilket gör att varje enskilt exempel får en högre procentandel.

Den enda rollen som hellre används med prepositionsfras än med dubbelt objekt är *MÅL*, vilket inte är oväntat på grund av rollens starka anknytning till riktningsadverbialen. Ofta är gränsen där emellan svår att dra, vilket två exempel från Jon Stålhammars brev kan illustrera:

- (46) a. Jagh sender och her innelyckt ett bref till svegerskan fruu Lijsken Strälle (JSS16)
- b. En liten bylta liger uthj kistan, hörer Hagentorn till; skika dett medh en viss till hanss fruu iempte dess bref (JSS42)

Det indirekta objektet i JSS16 (46 a) har tolkats som *MÅL* medan det indirekta objektet i JSS42 (46 b) har tolkats som *MOTTAGARE*, eftersom (46 b) skulle kunna omformuleras med till exempel verbet *ge* medan det skulle vara svårare med (46 a). Denna metod diskuteras kortfattat i kapitel 4.2.3 och illustreras med exempel (47 a–b).

- (47) a. ? Jag ger ett brev till svägerskan fru Lysken Strälle
- b. En liten bylta ligger i kistan, ge det till hans fru

Meningarna (46 b) och (47 b) har liknande semantiskt innehåll, medan (46 a) och (47 a) inte har liknande semantiska innehåll. Eftersom verbet *ge* är starkare förknippat med rollen *MOTTAGARE* än med rollen *MÅL*, antas prepositionsfrasen i JSS42 (46 b) snarare höra till den förra kategorin.

MOTTAGARE har en något större variation än *UPPLEVARE*, som har en högre andel av konstruktionsalternativet med dubbelt objekt. *UPPLEVARE* har oftast en högre abstraktionsnivå än vad *MOTTAGARE* har. Möjligen tenderar objekt som ligger närmare riktningsadverbialen, det vill säga rollen *MÅL*, att konstrueras med prepositionsfras medan de mer abstrakta indirekta objekten, det vill säga rollen *UPPLEVARE*, tenderar att konstrueras med dubbelt objekt.

Eftersom undersökningens fokus ligger på kombinationen av de två objekten i bitransitiva konstruktioner, är det relevant att visa variationen av kombinationen av de två objekten. Tabell 12 visar hur de olika kombinationerna av semantiska roller har fördelat sig på de två olika konstruktionsalternativen.

TABELL 12 *Andel konstruktionsalternativ per kombination av semantiska roller*

	Dubbelt objekt	Prep.fras	Totalt
För. - Mot. ⁸	136 (85,0%)	24 (15,0%)	160 (100%)
För. - Upp.	10 (100%)	-	10 (100%)
För. - Mål	4 (19,0%)	17 (81,0%)	21 (100%)
V-handl. - Mot.	5 (100%)	-	5 (100%)
V-handl. - Upp.	2 (66,7%)	1 (33,3%)	3 (100%)
V-handl. - Mål	-	-	-
Totalt	157	42	199

Kombinationen *VERBALHANDLING-MÅL* förekommer inte i materialet, vilket inte är oväntat eftersom användningen av sådan konstruktion borde vara mycket begränsad i meningar med de undersökta verben (jmf. ex. 31 b i kapitel 5.4).

De kombinationer som endast tar ett av konstruktionsalternativen är dels *FÖREMÅL-UPPLEVARE* som endast tar dubbelt objekt, dels *VERBALHANDLING-MOTTAGARE* som likaledes endast tar dubbelt objekt. Därför kan det vara intressant att titta närmare på de exempel som har tolkats som dessa två kombinationer.

De exempel som har tolkats som kombinationen *FÖREMÅL-UPPLEVARE* är:⁹

- (48) a. at gudh af sina stora godhet har gifwe migh den stora lykan, at iag och en gångh så wäl som ala andra måte få se min h[är] f[ar].
(AHG04)
- b. at han wist i sinom tidh skule gifwa migh glädie och huadh migh gordes behof (AHG05)
- c. Så trösta han mig altidh och gaf mig godh råd (AHG17)

⁸ Det direkta objektets roll anges först (i dubbel-objektkonstruktion eller prepositionsfraser). Inga andra kombinationer än de som finns i tabell 12 förekommer i materialet.

⁹ Exempel AHG20 finns inte med ovan (se avsnitt 4.2.1)

- d. Emellertidh talte iag mädh min morb[ror], och han gaf mig det råde, at iag skule säya kort näy (AHG19)
- e. så wida som gudh gefwer mig nådh (AHG36)
- f. at gudh nu snart skule gefwa mig glädie för al min swåra wederwärtighet (AHG38)
- g. skika till bönderne uppå Säby och lätt dem höra den imition, som Hillebardh migh gifvit (JSG15)
- h. [...] gaf Gud den aldrahögste oss seeger och lycka (JSG30)
- i. hvar på jag gaf honom så godt svar, som jag kunde och viste (K2G14)

Exempel AHG36 (48 e) bör förmodligen tolkas som en lexikaliserad fras. Flera av exemplen (48 a–i) tycks tillhöra de mer svårkategoriserade i materialet. Samtliga har konstruktionsalternativet med dubbelt objekt och Agneta Horns memoarer verkar vara en aning överrepresenterade, vilket troligen beror mer på hennes personliga språkbruk och texttypen än på ett tidstypiskt fenomen.

De direkta objekten i exemplen tycks oftast vara någon form av nominalisering eller fungera som ett led i en funktionsverbsförbindelse (se SAG, 3:262–264). En tolkning som *VERBALHANDLING* skulle därmed kunna vara möjlig. Exemplet har således en tämligen hög abstraktionsnivå.

Många gånger är kategoriseringen inte självklar och en annan bedömning är sannolikt möjlig i flera av fallen, men exemplen visar ändå en tendens. Att exemplen med kombinationen *FÖREMÅL-UPPLEVARE* endast har använts med konstruktionsalternativet med dubbelt objekt, kan visa att abstraktionsnivån och möjligheten att tolka som funktionsverbsförbindelse tenderar att resultera i en konstruktion med dubbelt objekt i stället för prepositionsfras.

De fem exempel som i materialet har kombinationen *VERBALHANDLING-MOTTAGARE* är:

- (49) a. Sender er nw thwsen hwndrede godh nath mīn hiertekorn (AVS09)
- b. Sina Speenar hafwer hon emellan Fram-beenen, och när hon skall gifwa Kalfwen dija, tå lyffter hon honom up med Snabelen (K1G11)
- c. Adelsmannen dödde också några dagar derefter, af et slag, som tigern gif-vit honom i högra axeln. (K2G04)
- d. Hon har spenorna emellan frambenen, och när hon skall gifva Kalfven dia, så lyfter hon honom up med snabelen (K2G08)
- e. [...] blef han så arg, at han gaf hästen spor-rarna och skulle endteligen öfver (K2G18)

I materialet finns det tre exempel som har kombinationen *VERBALHANDLING-UPPLEVARE*. Samtliga tre exempel har kategoriserats som *PÅVERKAN*. Två av exemplen (50 a–b) är två versioner av samma mening ur *Kiöpings resa*:

- (50) a. När them gifwes något Arbete, så kastas them till som itt
Been till Hunden (K1G07)
- b. När något arbete gifves åt dem, ka-stas det för dem som
benet för hunden (K2G05)

Notera, att meningen har konstruerats med dubbelt objekt av Kiöping men med prepositionsfras av Salvius. I textsammanhanget ligger det direkta objektet (*arbete*) nära att tolkas som *FÖREMÅL* och det indirekta objektet (*dem*) skulle då kunna tolkas som *MOTTAGARE*. Att Salvius har valt att konstruera om meningen till alternativet med prepositionsfras, kan betyda att det konstruktionsalternativet förtydligade det direkta objektet som något konkret, vilket stöds av fortsättningen av meningen. Enligt SAG konstrueras inte gärna konstruktioner där det indirekta objektet har rollen av den gynnade med prepositionsfras, särskilt inte då det direkta objektet betecknar något abstrakt: ”Det indirekta objektet anger då snarast något påverkat, ibland inanimat” (se SAG, 3:299–300). Eftersom det endast finns ett exempel är det dock svårt att dra några vidare slutsatser om det.

Det tredje exemplet av kombinationen *VERBALHANDLING-UPPLEVARE* kommer från Anna Vasas brev och har där konstruerats med dubbelt objekt (51):

- (51) [...] ath dråningen har gewedh meg någed ath giöre åth segh
(AVG02)

Exempel (51) är ett tydligare exempel på rollkombinationen *VERBALHANDLING-UPPLEVARE* än (50 a–b). Att konstruera meningen med prepositionsfras verkar inte vara möjligt (52), vilket dock kan bero på att det direkta objektet (*någed ath giöre åth segh*) är en nominalfras som innehåller en prepositionsfras.

- (52) * Att drottningen har givit något att göra åt sig till/åt mig

De genomgångna exemplen tyder på att abstrakta kombinationer hellre konstrueras med dubbelt objekt än med prepositionsfras.

7. Avslutande diskussion

I det här kapitlet sammanfattar och diskuterar jag resultaten, som finns redogjorda för i kapitel 6.

Det direkta objektet utgörs oftast av en nominalfras, antingen definit eller indefinit. Det indirekta objektet i konstruktionsalternativet med dubbelt objekt utgörs oftast av ett pronomen och är oftast definita. Objekten i konstruktionsalternativet med prepositionsfras har en märkbart jämnare fördelning mellan nominalfraser och pronomen. Det verkar därmed som att konstruktionsalternativet med prepositionsfras innehåller eller tillåter en större variation av objekten.

Resultatet visar på att det tycks ha skett en utvidgning av bruket av konstruktionsalternativet med prepositionsfras: Från att ha använts nästan uteslutande med verb som *sända* och *skicka*, där något fysiskt ofta förflyttas rumsligt, till att användas mer med verb som *giva*. Den här undersökningen är liten men det är troligt att ett större material från en längre period skulle visa på en liknande utveckling. Anledningarna till utvecklingen kan vara många, till exempel har prepositionsfraser en större tendens att tolkas som ett adverbial eller som rollen *MÅL* än vad det indirekta objektet i konstruktionsalternativet med dubbelt objekt har. Möjligheten till en adverbial tolkning, eller en tolkning som omständighetsroll snarare än deltagarroll, av det indirekta objektet tycks vara viktig för valet av konstruktionsalternativ.

Abstraktionsgrad verkar vara viktigt för valet av konstruktionsalternativ. De mer abstrakta kombinationerna med rollerna *VERBALHANDLING* och *UPPLEVARE* verkar i materialet hellre ta konstruktionsalternativet med dubbelt objekt, vilket är i enlighet med SAG:s beskrivning. Den kombinationen av *VERBALHANDLING-UPPLEVARE* som förekommer i *Kiöpings resa* har konstruerats om av Salvius. Det är möjligt att det beror på att det direkta objektet (*något arbete*) i en prepositionsfras framstår som tydligare eller mer konkret än vad det gör i en konstruktion med dubbelt objekt. Enligt SAG föredrar språkbrukare konstruktionsalternativet med prepositionsfras om det direkta objektet framstår som mer prominent än det indirekta objektet.

Det är möjligt att förändringen som syns i exemplen från de två utgåvorna av *Kiöpings resa* är ett steg mot det moderna språkbruket som beskrivs av SAG. Det är således även möjligt att det inte endast är en definit bestämdhet som resulterar i att språkbrukare väljer konstruktionsalternativet med prepositionsfras, utan att även konkretion spelar roll och kanske bör ingå i begreppet *prominens*.

SAG tycks dra paralleller mellan bestämdhet och prominens, vilket förmodligen inte är orimligt (se avsnitt 2.2.1). De två exemplen med definit direkt objekt och indefinit indirekt objekt har i materialet konstruerats med prepositionsfras, vilket följer den principen som beskrivs av SAG. Ett indefinit direkt objekt tillsammans med ett definit indirekt objekt verkar dock vara det vanligaste av de undersökta verben i materialet. Dessa exempel tar hellre konstruktionsalternativet med dubbelt objekt. Det finns endast ett exempel i materialet med två indefinita objekt (se ex. 41 a). Det verkar därmed inte vara särskilt vanligt. Två definita objekt verkar dock vara tämligen vanligt förekommande och exemplen konstrueras helst med dubbelt objekt. Att det direkta objektet tenderar att vara en nominalfras, som kan vara antingen definit eller indefinit, medan det indirekta objektet tenderar att vara ett pronomen, som i materialet är uteslutande definit, skulle kunna förklara varför konstruktionsalternativet med dubbelt objekt är vanligare än konstruktionsalternativet med prepositionsfras. Betyder detta att definit innebär prominent och att indefinit innebär icke-prominent? Ett av de mer frekvent förekommande indefinita pronomenen är det generaliserande pronomenet *man*, som i objektsform blir *en*. Exempel (53 a–c) har hämtats från Google:¹⁰

- (53) a. [...] tillräckligt för att ge en några timmar vid en dator (Google)
 b. teaterlärare kan ge en några tips (Google)
 c. Kan den ge en några fördelar/nackdelar i livet? (Google)

Det förekommer exempel med indefinita personliga pronomen men hur fungerar de i konstruktionsalternativet med prepositionsfras (54 a–c)?

- (54) a. ? Tillräckligt för att ge några timmar vid en dator till en
 b. ? Teaterlärare kan ge några tips till en
 c. ? Kan den ge några fördelar eller nackdelar till en i livet?

¹⁰ Söksträngen ”ge en några” gav 2 130 resultat den 15 maj 2011

De verkar inte fungera lika bra med prepositionsfras som med dubbelt objekt.

Slutligen kvarstår frågan om vad som egentligen är *prominens*. Bestämmdhet verkar kunna spela in i valet av konstruktionsalternativ men det tycks knappast vara den enda bestämmande faktorn. Undersökningen av betydelsegrupperna och de semantiska rollerna visar tendenser på att tydlighet och abstraktionsnivå spelar roll för vilket av konstruktionsalternativen som väljs: Konkreta direkta objekt konstrueras gärna med prepositionsfras medan abstrakta direkta objekt hellre konstrueras med dubbelt objekt. Vidare verkar objektens närhet till adverbial vara en av de viktigaste faktorerna bakom valet av konstruktionsalternativ. Jag har inte tagit hänsyn till exempelvis animathet i undersökningen, vilket möjligen skulle kunna inverka på objektens prominens och valet av konstruktionsalternativ. En fortsättning på undersökningen skulle kunna undersöka abstraktionsnivåns betydelse för de olika konstruktionsmöjligheterna, eftersom det både verkar vara ett värde som är svårt att undersöka och en viktig faktor bakom valet av hur bitransitiva verb konstrueras eller hur animathet spelar roll för valet av konstruktionsalternativ.

Mot bakgrund av slutsatserna finns det några väsentliga punkter att lyfta fram. För det första verkar språklig tolkning och användning, som i förlängningen leder till en språklig förändring, vara baserat på helhet. Enskilda faktorer kan givetvis vara viktiga men för att få en djupare förståelse för mänskligt språk måste olika faktorer läggas ihop. Betydelsen kan inte frikopplas från uttrycket, semantiken kan inte frikopplas från syntaxen. Om den här undersökningen hade behandlat de två områdena som separerade, hade till exempel de viktiga beröringspunkterna mellan rollen *MÅL* och prepositionsfraserna inte synts. Om den här undersökningen inte hade tagit lexikon i beaktning, hade vi förmodligen aldrig funnit att indirekt objekt i prepositionsfras användes med en avgränsad grupp av verb som till exempel *sända* innan den användes mer generellt med verb som *giva*. Det är små problem och små förändringar men i ett bredare perspektiv ingår de i en helhet. Beröringspunkterna och sambanden är många men för att hitta dem måste vi leta efter dem.

Material

- Horn, Agneta. 1959. *Beskrivning över min vandringstid. Utgiven med inledning och kommentar av Gösta Holm*. Stockholm. Hämtat från <<http://www.nordlund.lu.se/Fornsvenska/Fsv%20Folder/>>. Hämtat 1 februari 2011.
- Kiöping, Nils Matsson. 1674. *Nils Matssons Reesas korta Beskrifning*. I: Kankel, Johann (utg.). *Een kort Beskrifning Uppå Trenne Reesor och Peregrinationer, samt Konungariket Japan*. Wijsingzborg. <<http://spraakbanken.gu.se/ktext/kioping/>> Hämtat 1 februari 2011.
- Kiöping, Nils Matsson. 1743. *Beskrifning om en resa genom Asia, Arica och många andra hedna länder. Förbättrad och tredje gången tugiven av Lars Salvius*. Stockholm. <<http://spraakbanken.gu.se/ktext/kioping/>> Hämtat 1 februari 2011.
- Stålhammar, Jon. 1903. *Karolinska krigares dagböcker VII. Jon Stålhammars brev till hustrun Sofia Drake*. Lund. <<http://www.nordlund.lu.se/Fornsvenska/Fsv%20Folder/>> Hämtat 23 februari 2011.
- Vasa, Anna. 1591-1612. *Anna Vasas brev*. <<http://www.nordlund.lu.se/Fornsvenska/Fsv%20Folder/>> Hämtat 23 februari 2011.

Litteratur

- Anteckningar om Svenska Qvinnor*. utgiven av P.G. Berg och Wilhelmina Stålberg. 1864. Stockholm: P.G. Berg.
- Blake, Barry J. 1994. *Case*. (Cambridge textbooks in linguistics) Cambridge: Camb. U. P.
- Chomsky, Noam. 1965. *Aspects of the theory of syntax*. (Special technical report / Massachusetts institute of technology. Research laboratory of electronics, 11) Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, cop.
- Chomsky, Noam. 1973. *Syntaktiska strukturer*. (Tema) Lund: Gleerup.
- Falk, Cecilia. 1997. *Fornsvenska upplevarverb*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 49) Lund: Lund Univ. Press.
- Fillmore, Charles J. 1968. The case for case. I: Bach, Emmon & Robert T. Harms (ed.) *Universals in Linguistic Theory*. New York : Holt, Rinehart and Winston.
- Fillmore, Charles J. 1989. Grammatical Construction Theory and the Familiar Dichotomies. I: Dietrich, Ranier & Carl F. Graumann. (ed.)

- Language processing in social context.* (North-Holland linguistic series, 54) Amsterdam : North-Holland.
- Goldberg, Adele E. 1995. *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure.* (Cognitive theory of language and culture) Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Halliday, M.A.K.. 1994. *An introduction to Functional Grammar.* London: Edward Arnold.
- Hofberg, Herman. 1906. *Svenskt biografiskt handlexikon. Alfabetiskt ordnade lefnadsteckningar af Sveriges namnkunniga män och kvinnor från reformationen till nuvarande tid af Herman Hofberg.* Stockholm: Bonnier.
- Håkansson, David. 2008. *Syntaktisk variation och förändring. En studie av subjektslösa satser i fornsvenska.* (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A, 64) Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Järborg, Jerker. 2001. Roller i semantisk databas. (Research reports from the Department of Swedish, Göteborg University, GU-ISS 01:3) Göteborg: Språkdata, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Järnstedt, Henna-Maria. 2011. *han kunni æi þiuff sin fa. utæn han drapi han.* Förändringar i tredje personens personliga pronomen under fornsvensk tid. (Magisteruppsats) Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Lindkvist, Thomas & Sjöberg, Maria. 2008. *Det svenska samhället 800-1720. Klerkernas och adelns tid.* Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, Erik. 2007. *Gränsöverskridande koordination. Syntaktisk förändring i äldre svenska.* (Nordistica Gothoburgensia, 28) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Martola, Nina. 2007. *Konstruktioner och valens. Verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv.* (Nordica Helsingiensia, 9) Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- Newmeyer, Frederick J. 1998. *Language Form and Language Function.* (Language, speech, and communication) Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Nordisk familjebok. Konversationslexikon och realencyklopedi.* 1911. Stockholm: Nordisk familjeboks förl.
- Pettersson, Gertrud. 2008. *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande.* Lund: Studentlitteratur.

- Platzack, Christer. 1998. *Svenskans inre grammatik - det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Reinhammar, Maj. 1973. *Om dativ i svenska och norska dialekter. 1. Dativ vid verb*. (Studier till en svensk dialektgeografisk atlas, 6 & Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi, 53) Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. *Svenska Akademiens grammatik*. Band 1-4. 1999. Stockholm: Svenska akademien.
- SAOB = *Ordbok över Svenska språket utgiven av Svenska Akademien*. Femte bandet. *Blå till Czek*. 1925. Lund: Berlingska.
Tionde bandet. G till Göttinsk. 1929. Lund: Berlingska.
Tjugostjätte bandet. Skallrig till Skräpig. 1973. Lund: Berlingska.
Trettiotredje bandet. Svär till Talkumbra. 2002. Trelleborg: Berlings skogs.
- SO = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. 2009. Stockholm: Nordstedts.
- NEO = *Nationalencyklopedins ordbok*. <<http://www.ne.se/>>.
- Teleman, Ulf. 2004. *Ära, rikedom och reda. Svensk språkvård och språkpolitik under äldre nyare tid*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 85) Stockholm: Norstedts ordbok.
- Wessén, Elias. 1965. *Svensk språkhistoria. Band 1 Ljudlära och ordböjningslära & Band 3 Grundlinjer till en historisk syntax*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Bilaga 1: Excerperade exempel

AVG01	gwdh allzmectig hawer så nådigth och well för låbedh dråningen och gewedh hanß maistedh en stor lång dåter
AVG02	[...] ath dråningen har gewedh meg någed ath giöre åth segh
AVG03	frw mor encke dråningen hawer skrewedh megh till ath hon hawer gewedh erick biellcke eth entlliged swar på hanß till tall
AVG04	Gwdh gewe megh de same tidender i f[r]å er igen
AHG01	[...] för de lätfärdiga horornas skul, som min här f[ar] lel har gifwi både beningar och anat nog, at the inte skule läta oss lida nödh
AHG02	Och tordez då ingen gifwa oss så myket mat, som wi wile äta
AHG03	unte migh och gudh den gånge[n] min k[iäre] morm[or], som iag kunde wara hos, och har och af sina godhet gifwit mig then goda gåfvan,
AHG04	at gudh af sina stora godhet har gifwe migh den stora lykan, at iag och en gångh så wäl som ala andra måte få se min h[är] f[ar].
AHG05	at han wist i sinom tidh skule gifwa migh glädie och huadh migh gordes behof
AHG06	[...] min goda gudh, som ala försörger och hiälper och har och försörgt mig, alt ifrån iag först fik lif, och har och gifwit mig mit älända lif
AHG07	och har lel der wnder altidh gifwit mig et kristeligt tålmodh
AHG08	at gudh har lätit migh nu koma til di åhran, at iag siälf tordes swara för mig, när thet gik alt för hårt på, och har och gifwit mig den gåfwan, at iag kunde göra thet mädh besked
AHG09	at gudh har gifwit mig en myke waker vng son
AHG10	Och sama året gaf dråningh kristina min s[aliga] m[an] öfwerstetytelen
AHG11	och gaf mig min s[yn] igen
AHG12	så goda gaf han migh them och nu igen.
AHG13	Och ther til mädh af sina stora barmhärtighet gaf han migh min hälsa igen,
AHG14	Och han gaf mig et gåt tålmodh
AHG15	sedan at gudh af sina stora godhet emot migh gaf mig tålmodh til at draga min olyka
AHG16	at alt thet iag hade och hon gaf mig, thet tapa iag bort
AHG17	Så trösta han mig altidh och gaf mig godh råd
AHG18	Och gaf min h[är] f[ar] mig ändå fiorton dagars tidh til at betänka mig
AHG19	Emellertidh talte iag mädh min morb[ror], och han gaf mig det råde, at iag skule säya kort näy
AHG20	[...] när iag gaf honom han der på, at iag wile wara stadig [...]
AHG21	och så många namn gaf hon honom, at iag blef ret ledse wedh
AHG22	När hon såg på, så gaf han häne dubelt emot mig och vnder tiden mig inte
AHG23	När han gaf hene någet, sade iag: [...]
AHG24	när generalisemus fik weta, at min man war mädh thet parti, gaf han honom årder til at föra parti ifrå loytmartitz och til kutenbarg
AHG25	som iag har warit en fatigh mans dåter, then intet har haft råd till at gefva migh bättre
AHG26	när min mormor wile gefwa migh någet gåt
AHG27	Hon har aldrig gefwit mig någet så stort till linklär som stik i mit öga

AHG28	Och inte nändes hon gefwa mig anat igen, vtan iag såg vt som den fatiga skakelub
AHG29	och paste inte mer på, än han wile gefwa mig
AHG30	[...] at gudh wile gefwa min h[är] f[ar] så många barn och låta dem lefwa,
AHG31	[...] at han wile gefwa mig alt thet mig kan wara nytigt til siäl och lif
AHG32	hwadh gudh anars wil gefwa mig
AHG33	at han iu lære gefwa mig en godh, dygdigh, redelig och from man heler och ingen
AHG34	[...] der gudh än så wile strafwa mig for mina synders skul och gefwa mig en man, som wore något ondh [...]
AHG35	[...] alenast han af nådh wile gefwa mig hwadh mig är nytigt
AHG36	så wida som gudh gefwer mig nådh
AHG37	Mig lære gudh gefwa 4 söner
AHG38	at gudh nu snart skule gefwa mig glädie för al min swåra wederwärtighet
AHG39	Och han har nu en gång gefwit bort mig och en k[iär] och dygdig man, den iag inga lunda wil bli ifrån
JSG01	[...] uthan tallass dhett mäst af alla att gudh gifver oss snart fredh
JSG02	[...] att Gudh gifver oss snart fredh medh Polandh, Gudh gifve vidare continuation
JSG03	Ostana har han gifvit till här[r]en för han skall hielpa honom till rätta på sin äress restitution
JSG04	[...] nähr Gudh gifver dem ålderen kundhe förtiena sigh ett styke brödh
JSG05	Ackta wehl, om Gudh gifver digh några peningar, ty dhe behöfvass wehl till dhett som behöfvess i längden
JSG06	Ty iagh har nu gifvit H:r Gen. Lieut. Stuvart sin häst tilbakarss som hanss ryttare Anderss hadhe
JSG07	dhett dett fellass panel kan du gifva päningar åt dhen styfva Fruen så kan hon lätta giörat så på hersk** som de pläga hafva
JSG08	Jagh har her måst gifva för mitt avantiemente 100 dukater till Kantiliet
JSG09	[...] köpt rätt en siön ryttare häst till hanss munderningh sampt gifvit hanss sventienare 2 D:r Sölf:r päningar alt effter vårt slut
JSG10	gif intet Printzsenskyldh någon fredh fören han betallar strax tilbakarss
JSG11	Bedh mäter Larss Algerus icke tråtass vedh gåsana och exsaminera dem och gifva metode till derass studier
JSG12	Om du icke alt har betalt Sven Månsson i Getinge så gif icke honom en fyrk mehr
JSG13	[...] har Gudh gifvet migh nu åtter något igien i det iagh fick af bror Fredrick dhe 200 D:r S:mt
JSG14	Kiera mit hierta, gif ått hanss hustru 9 D:r sölf:mt att hon har något att fångna sigh ått uthj gubenss frånvahra
JSG15	skika till bönderne uppå Säby och lätt dem höra den imition, som Hillebardh migh gifvit
JSG16	[...] att CammerCollegie[t] skall gifva konungen beskedh och underrättelse om sätteries friheetz byttet
JSG17	Och har hanss Maij:tt gifvet Regimentet ått en tysk
JSG18	Lätt migh och vetta huru mycket du har gifvit Nilssess hustru i Skiögle sedhan iagh reste bårt

JSG19	[...] att vij en gångh komme tilsammans gif:r Gudh oss [nog] brödh så lenge vij lefva
JSG20	Gif gamble Sune 9 D:r Sölf:t när han kårmer till digh
JSG21	Gif Nilsess hustru och 9 D:r Sölf:t att hielpa sigh medh
JSG22	Altså har iagh gifvet samma Hr Öfverste Rank min revers att så snart den hoss digh upvisess
JSG23	Vill hon säliat, gif henne ut mehr dertill
JSG24	Gif honom 20 D:r Sölf:t att köpa sigh något
JSG25	Kielmahn*** gaf iagh en annan obligation och togh dhen föriga tilbakarss
JSG26	Jagh skicker her innelyckt en obligation på Hr Wätterham, samme som gaf oss giernet, dett du kan låtta upkräfva
JSG27	ty Gabril gaf iagh afskedh
JSG28	[...] som han migh bevist i det han gaf migh fulmakt på öf:te Lieutenantz tiensten
JSG29	gaf Gudh oss segeren att vi slogo af fienden och behöllo platsen
JSG30	[...] gaf Gud den aldrahögste oss seeger och lycka
JSG31	Jagh gaf ått Pehr Carlsson Stålhammar her uthe 100 D:r Sölf:t enu på Valsiöö
JSG32	iagh gaf honom en kufurt medh sigh
JSG33	[...] och bönderne har den zedellen hoss sigh som iagh gaf dem
K1G01	om man will gifwa them så stoor stycke Gull eller Sylfwer som Koon är stor till
K1G02	man måste alle-nast gifwa them itt stycke Toback, eller och grofft Messings-tråd [...]
K1G03	[...] såsom Turkiske Keysaren är theras Gudztienstz För-swarare, altså gifwa the honom åhrligen een Åhra-skänck, hwilcken består uthi een stoor Post Penningar
K1G04	ja det åth eller tog intet mehr än the wille gifwa honom
K1G05	Theras Barn, när the begyn_a lära skrifwa, så gifwes them uthi stellet för Papper, Penna och Bleck, itt lijtet tunt Bräde, wid pass een Alln lång, och een lijten Säck eller Påssa med gran Sand
K1G06	Sedan gifwas them Penna och Bläck
K1G07	När them gifwes något Arbete, så kastas them till som itt Been till Hunden
K1G08	Altså gifwes ho-nom aff Öfwerheeten för sitt Omack några Kannor Arac, (det är Brännewijn, brändt aff Rijssgryn,)
K1G09	Nu hafwer GUD gif-wet Elephanten det Förståndet [...]
K1G10	[...] i medler tijd gifwas them ingen Maat eller Drijck, uthan dagelig sticka the them med skarpa Jern
K1G11	Sina Speenar hafwer hon emellan Fram-beenen, och när hon skall gifwa Kalfwen dija, tå lyffter hon honom up med Snabelen
K1G12	ehuru wäl han är een mächtig Konung, lijkwäl gifwer han Tribut åth Konungen aff China
K1G13	och bleff ho-nom gifwen een Qwinnospersohn
K1G14	[...] uppå hwilcket jag gaff honom beskeed, så mycket jag kunde och wiste
K1G15	Hwar gång jag gick henne förbij, reeff hon med Kloderna på

	Gallerwärcket, emädan jag alltijd gaff henne något aff mijn Hand;
K1G16	Här uppå gaff mig Bispen sitt eegen Handtbreeff, att jag hooss thesse Förstörelser varit hafwer
K1G17	Så lät tå strax Neiko kläda mig uthi een hwijt Hednisk Morisk Klädning, ther till gaff mig 4. Pagoder
K2G01	Turkiske Käsaren är allenast Skyds-Herre för deras Gudstjenst, hvarföre de gifva honom en årlig hedersskänk, som är en stor post penningar
K2G02	När deras barn skola lära skrifva, gifves dem, i stället för pap-per, bleck och penna, et litet tunt bräde, vid pass en aln långt, och en liten posse med grann sand
K2G03	Då han tränger om dem, måste han gifva dem så stor lön, som de sjelfve äska.
K2G04	Adelsmannen dödde också några dagar derefter, af et slag, som tigern gif-vit honom i högra axeln.
K2G05	När något arbete gifves åt dem, ka-stas det för dem som benet för hunden
K2G06	[...] egaren, som då gifver dem för arbetet, så mycket som honom lyster.
K2G07	til des Elefant-fångarne omsider gå in til dem, och gifva dem allahanda frukter
K2G08	Hon har spenorna emellan frambenen, och när hon skall gifva Kalfven dia, så lyfter hon honom up med snabeln
K2G09	Tolf män, fyra trompetare och otta uppassare blefvo mig gifne til ledsagare på hemvägen
K2G10	och ingen gick ifrån mig, med mindre han hade gifvit mig något
K2G11	ty jag har fört tvänne med mig hit til Sveriget, dem jag gifvit åt sto-ra Herrar
K2G12	De drucko ris-bränvin, som skep-paren gaf dem
K2G13	Sändebudet gaf dem deras bön och tingade för dem et serdeles rum på skeppet
K2G14	hvar på jag gaf honom så godt svar, som jag kunde och viste
K2G15	Ståthållarens folk, som gafs oss til värn och beskyd
K2G16	Hon ref på galler-värket med klona, hvar gång jag gek der-om; ty jag gaf henne altid något at äta af min egen hand
K2G17	Biskopen gaf mig sit egit Handabref derpå, at jag i egen person varit hos dessa förödelser, och rönt ut det jag nu skrivit om
K2G18	[...] blef han så arg, at han gaf hästen spor-rarna och skulle endteligen öfver
K2G19	Neiko lät genast kläda på mig en hwit hednisk klädning, och gaf mig 4 pa-goder
K2G20	Fast än Ko-nungen i detta landet är svåra väldig, så ger han likafult skatt til Konungen i China
AVS01	Och sender iagh er min hiertenß nosewiß någre pomeranß till ongefär 33 qvintin stücke
AVS02	Iagh sender er hwith samet och en bage
AVS03	[...] der före torde iagh intedh sende bwdh till er
AVS04	Iag sender er di mårseller sām dene hwstrwn har giort
AVS05	Dem skwlle i sende till ion drawante höweß man sām och fårdre hånām till åß, för wÿ wille late hånām lere casemir

AVS06	Iag sende med per 40 florener till olloff swercker sån till ion drawante höweß man sånß behoff den iag håller till studering [...]
AVS07	Dedh war intedh synerllige gåt dedh han sende meg nw op me[dh] [p]er
AVS08	iag sänder er 100 gyllen medh dochter herna
AVS09	Sender er nw thwsen hwn drede godh nath min hiertekorn
AHS01	Then sände han til oss barnan
AHS02	[...] at hon sände oss en gamal fru som skule achta oss både
AHS03	[...] vtan at gudh skule sända mig ändå en störe plåga
AHS04	[...] hwem thet war, som sände mig then elaka erick spare på halsen, kan iag intet weta
AHS05	at han wile sända mig hem til dem
AHS06	Och gik han der mädh bort och kom och aldrig mer til mig wtan sände både then ena och then andra til mig
AHS07	Och när forstinan thet hörde, sände hon mig 3 stora korgar mädh frukt och en mäd sköna windrufwe i mit kuarter
AHS08	Och när wi kome dit, war inte skafver der for oss wtan sände bud til min man
AHS09	[...] at han wile sända wingarten til honom mädh sina dragoner
JSS01	I våhr så skall iagh sända lijn och hörfröö hem till Edher
JSS02	Helsa Flintsten och bedh honom sända några päningar till sin såhn
JSS03	[...] skall iagh till Carlskrona medh någon lägenheet sända digh mit 2:ne tunor linfröö
JSS04	Altså sändher du bemelte sedhel till honom och låtter taga min til honom gifv[n]e revers tilbakarss
JSS05	om hanss morbror vill nu sända honom päningar behöf:r han dem rätt vehl
JSS06	Her iempte finer du ock en spetification uppå hvadh iagh sänder digh uthj dhen lilla kistan
JSS07	Prinsiöldh fick 1500 D:r; altså måste Drangel och Regimentz skrifvaren hielpa till rätta och sända migh sedhan en spetification der öf:r
JSS08	sändher iagh hem till digh effter medhföliliandhe upsatz några obligationer och skriffter
JSS09	dock skrif honom till att han skall få oxsarne dem du och kan sända honom
JSS10	Altså skrifver du migh till och sender dinna till honom
JSS11	Min aldrakieraste vehn, iagh beklagar nu intet gott ha att sända digh medh Gyllenpampen
JSS12	Gudh singna digh min kieraste vehn för dhe 2:ne du nu migh sender
JSS13	[...] skall du nu slipa att sända migh flere drängar
JSS14	Så snart iagh får någon lägenhet skall iagh sända ehr solfläkter
JSS15	medh honom skall iagh sända något till Edher dhett I begiert
JSS16	Jagh sender och her innelyckt ett bref till svegerskan fru Lijsken Strälle
JSS17	då iagh skall sända medh honom 1200 dallerss obligationer till digh
JSS18	Jagh sender digh och en obligation af Jahan Stålhammar på förpantningh af hella Sieppesta gårdh**
JSS19	klåkan skall iagh medh första och kiöpa och sända honom
JSS20	Jagh får her 10 Caroliner för en dukat; iagh skall vehl sända digh fynadhen igien

JSS21	Jagh sendher digh och nu en obligation af Ryttnmästar Anderss S.Hammar på 150 D:r Sölf:t
JSS22	medh denne Silf:rbrandh sendher iagh effterfölliandhe saker hem till digh förutan dett som Lieut. Lingh har medh sigh [...]
JSS23	Iagh skickar digh medh bror Gyllenp[amps] bref** her inuthj relation på huru tilgångit ähr
JSS24	såledhess att du skulle skika honom vedh nyårssdagen 444 D:r Sölf:r
JSS25	Jagh skicka och dett nu hem till min värdh uthi Chalmar
JSS26	att [han skall] få en diskredhtion af ett par behåldna slacktoxsar dem du honom medh lägenheet skikar
JSS27	[...] står han sigh braf nu allenast hanss fru mohr ville skika honom några päningar dem han vehl behöf:r
JSS28	dhett blif:r rätt uthe medh honom om icke faren skickar honom päningar att hielpa sigh medh
JSS29	[...] skicka så en vacker ost till bemelte CapitenLieut. för sitt omack
JSS30	Hr Befalningzman Kielman ähr så godh och skicker min k. hustru detta bref
JSS31	[...] då du uthan kruss reser till honom eller skicker någon viss till honom
JSS32	De saker iagh skickadhe digh medh Sinklar var: [...]
JSS33	sägh honom att han skall skika Poppelman päningar att mundera sigh medh
JSS34	[...] sender dinna bref till honom, som sedhan medh sina skikar migh dem
JSS35	En klåka skall iagh medh första lägenheet skika digh
JSS36	Dotter skall ha tack för pungen; iagh skall skicka hene något igien, så vehl som gåserne
JSS37	skall iagh skika digh, min aller kieraste vehn, 1000 D:r Sölf:t medh allerförsta der till
JSS38	der till iagh skall skika digh 1000 D:r sm:t till hielp
JSS39	Der till iagh skikar digh några obligationer
JSS40	Du skrif:r min kieraste vehn att iagh skulle skika pistoller och värgior ått våra gåser
JSS41	Dock enehr Ryttnmästar Bråkenhielm* går hem, skall iagh skika något medh honom till Edher samptl
JSS42	En liten bylta liger uthj kistan, hörer Hagentorn till; skika dett medh en viss till hanss fruu iempte dess bref
JSS43	skika till bönderne uppå Säby och lätt dem höra den imitation, som Hillebardh migh gifvit: att de betalla 10:den knicktepäningar och hvadh mehra som sätterissfriheeten föllier af
JSS44	Jagh skikar digh åtter 230 D:r Sölf:tz asingnationer dem du kant lätta utfodhra
JSS45	1000 Dahl. sölf:t skall iagh skika digh min kieraste vehn medh allerförsta
JSS46	Jagh skickar nu medh brefdragaren, Hr. Öf:rste Hillebardh*, hem till digh ett turkiskt bordtäckte [...]
JSS47	Nu skicker iagh digh 14 obligationer som bestiga på 1358 D:r Sölf:t
JSS48	och skika migh hanss quitantie
JSS49	Ty iagh blef commenderat att revidera och lätta förautsionera hans quarlåttenskap, som finss her uthj all undherrättelse; copialliter lika

	lydandess har iagh skickat dess arvingar
JSS50	huru prästen har lefvererat sakerne ifrån sigh, som iagh skika dig
JSS51	Du skalt intet tyckia illa vahra iagh skickar digh en räckningh på dhe päningar uthj obligationer [...]
JSS52	[...] sampt den diemanteringen iagh skikadhe medh honom till digh
JSS53	skika detta [c: ineliggande] bref till Per Looss fruu
JSS54	Om Hillebardh ähr hemma, skika bror Knut Silf:rSpare till honom
JSS55	lätt migh vetta om du har fått alt dett iagh har skikat digh
JSS56	Jagh ville vehl skika digh något, mehn nu ähr vij så långdt bårta
JSS57	rör nu intet mehr der om för en iagh medh Gudhz hielp skikar digh kongl. resollution der på
K1S01	strax skickade oss LandzHerran een Krijgzbetient om Bord
K1S02	Och ehwad jag äskade (ja meer än jag behöfde,) öfwer-skickade han mig, i synnerheet det skönaste Watt-net, som man någonzin begära wille:
K2S01	Näsa och öron skuros bort på en af dem, som sändes til Konungen igen
K2S02	Så snart vi voro komne på reddan, sände denne Herren til oss en sin Secreter, och en af Capitai-nera vid hansGarde [...]
K2S03	Han sände til mig mer än jag äskade af ho-nom, enkannerligen det helsosammaste vatten [...]
AHB01	[...] kom skafwer ridandes och hade en boden mädh sig, som brakt honom di bodan, at generalisemus war vpbrutin ifrån prag
JSB01	[...] kām Regimentzquartestmästaren Gyllenpamph brackte migh ditt alldrakierste bref
K1B01	Tusendbeen är een för-gifftig Matsk, hwilcken med sitt stickande bringar een Menniskio större Sweda än Skorpionen
K1B02	Alle hade Pijlar och Bogar med sig, och brachte oss öfwerflödigt Boskap och Citroner
K1B03	ey heller brachte the oss nå-gon Frucht tillhanda, uthan myckit sköön men lijten Boskap
K1B04	I medler tijd bleff han fången, [...] och brachta honom Gouverneuren, hwilcken strax lät upskära Munnen